

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Table 1. Mean values of the variables measured in the 1000 m and 2000 m races. Values are given as mean (SD) for the 1000 m race and as mean (SD) for the 2000 m race

Variable	1000 m	2000 m
Age (years)	20.1 (0.5)	20.1 (0.5)
Height (cm)	175.2 (5.5)	175.2 (5.5)
Weight (kg)	68.2 (10.5)	68.2 (10.5)
Time (min)	16.5 (0.5)	33.5 (0.5)
Heart rate (b·min ⁻¹)	175 (10)	175 (10)
Stroke volume (L)	100 (10)	100 (10)
Stroke volume index (L·m ⁻²)	5.5 (0.5)	5.5 (0.5)
Stroke volume index per body mass (L·m ⁻² ·kg ⁻¹)	0.8 (0.1)	0.8 (0.1)
Stroke volume index per body mass per height (L·m ⁻² ·kg ⁻¹ ·m ⁻¹)	0.04 (0.005)	0.04 (0.005)
Stroke volume index per body mass per height per weight (L·m ⁻² ·kg ⁻¹ ·m ⁻¹ ·kg ⁻¹)	0.0004 (0.00005)	0.0004 (0.00005)
Stroke volume index per body mass per height per weight per age (L·m ⁻² ·kg ⁻¹ ·m ⁻¹ ·kg ⁻¹ ·year ⁻¹)	0.000004 (0.0000005)	0.000004 (0.0000005)

stroke volume index per body mass per height per weight per age (L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹) were similar in the 1000 m and 2000 m races.

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

stroke volume index per body mass per height per weight per age (L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹) were similar in the 1000 m and 2000 m races.

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

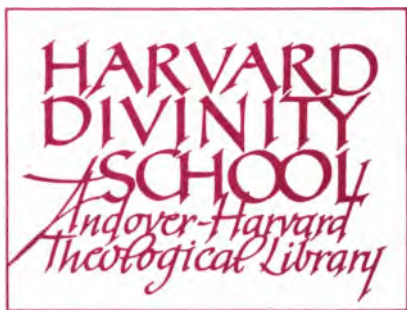
The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

The stroke volume index per body mass per height per weight per age was similar in the 1000 m and 2000 m races (0.000004 L·m⁻²·kg⁻¹·m⁻¹·kg⁻¹·year⁻¹).

A vertical line on the right side of the page.

KERKEN - ORDRE

DER

GRAEFSCHAP BENTEM.

Derde uitgave,

onveranderde afdruk, met een tweede aanhangsel.

Emden 1852.

Gedrukt bij H. WOORTMAN sen., Stadsboekdrukker.

3642
-34

BX

9462

.K4

1852

BENTEMSCHĒ KERKENORDRE.

Dewijle God geen God is van verwerringe, maer vrede; en alle dingen in de gemeente met orden behoren te geschieden; sullen de navolgende wetten en ordinantien, van den Overkerkenraed met advis des E. Classis en raed van andere Godgeleerde gemaekt, in de Graeffschap Bentem dienen tot een vaste regel, so wel voor de vergaderinge der gemeente, als voor de vergaderinge van de opsienders derselve. In de vergaderinge der gemeente komen voornaemlijk in betragtinge

- I. *de Leere en Godsdienst.*
- II. *De Cæremonien en H. Sacramenten.*
- III. *De Bedienaers van alle beide.*

Het I. Capittel.

Van de Leere en Godsdienst.

I. **A**lle Leeraers van de ware Reformeerde Kerke sullen openbaer of heimelijk, niet anders mogen schrijven, leeren of prediken, dan

alleen het geene overeenkomt met Gods woord, beschreven in de heilige boeken van het Oude en Nieuwe Testament, de Articulen des Christelijken geloofs, en andere Formulieren van eenigheid, bij alle Reformeerde Kerken aengenomen. Bijzonder sullen sij den Heidelbergschen Catechismus met eigen handen ondertekenen, en so het nodig word geoordeelt, haere ondertekeninge met solemnelen Eede sterken; Mitsgaders de XII. Articulen, in de Graefschap Bentem in den jare 1613. 1617. en 1624. plegtelijk aengenomen, dewelke van woorde te woorde agter dese kerkenordre staen. Die daerin swarigheid maken, sullen tot den heiligen predikdienst geensins worden toegelaten; en die haere gedaene ondertekeninge contravenieren, en de vermaninge van haere regtsinnige Broederen, dewelke bij de openbare en aengenomene Leere blijven, geen gehoor geven, sullen eerst van haer ampt gesuspendeert en eindelijk gedeporteert worden. Hoedanigen wet en straffe neffens de Pastoren ook alle Ouderlingen, Diaconen, Kerkmeesters, Provisoren, Kosteren en Schoolmeesters onderworpen zijn.

II. En om de reine Leere te beter voor vervalschinge te bewaeren, sullen noch de voornoemde, noch eenige andere Lidmaeten der Reformeerde Kerke eenig geschrift in het licht mogen uitgeven, het sij dat het na sijn opschrift van de Religie handelt, of niet, als na voorgaende visitatie en approbatie van den Overkerkenraed en het Classis. Ten welken einde voor alle boeken in de Graefschap Bentem gemaakt, de naevolgende woorden sullen staen: Uitgegeven na Bentemsche Kerkenordre. En bij aldien het word nagelaeten, sullen de schrijvers als autheurs van verbode boeken na gelegentheid met rigeur kerkelijk gestraft worden.

III. Den tijd tot den openbaren Godsdienst bestemt, is den dag des Heeren voor en na den middag: daer na het so genaemde Christ-Paesch- en Pinxtenfeest, twe dagen na malkander, desgelijks voor en na

den middag. Den stillen vrijdag, den Hemelvaertsdag, den Nieuwjaersdag, meede voor en na den middag. Telkens voor de Bedieninge des H. Avontmaels, en daerenboven maendelijk op eenen woensdag een vast en bededag alle voor en na den middag. Hier bij komen vier proef of voorbereidings Predikationen, mitsgaders seven weeken voor Paesschen de Passie - Predikationen, welke doorgaens vrijdaegs voor den middag gedaen worden. Daerenboven moeten de Lijk predikationen na gewoonte worden waergenomen. Daer twe Predikanten zijn word boven dit al des woensdaegs voor de middag het gansche jaer door gepredikt, uitgenomen des somers in den Oogst, en des winters so lange des vrijdaegs de passie predikationen dueren. Op den stillen vrijdag voor Paesschen word te gelijk den vast en bededag gehouden, en also dese twe dagen in een getrokken. Extraordinaere vast dank en bededagen, ook bedeuren, sullen van den Overkerkenraed, den Pastor en gemeinten tijdelijk aengekondiget, insgelijks religieuselijk onderhouden worden. Maer de ure tot den Godsdienst sal allerweegs onversettelijk des morgens te negen, en des na de middags te eenen zijn.

IV. Den ganschen tijd der heilige bijeenkomsten sal worden toegebracht met het uitstorten van gebeden, voorlesen van de vijf hoofdstukken der Christelijke Religie, lesen, verklaren en toepassen van Gods woord, singen van Psalmen en geestelijke liederen, bedienen van de heilige Sacramenten en het uitspreken van den segen over de weggaende gemeente. Waer bij somtijds komen de inzegeninge der ondertrouwde in den egten staet, de inwyinge der Pastoren in haer ampt, en den Christelijken kerken Ban, of uitsluitinge van ergerlijke lidmaeten uit de gemeente, gelijk ook de wederaenneminge der geener welke haer bekeeren. Al het welke voor den segen sal moeten geschieden, voor of na het gebed, so als in elke gemeente gebruikelijk is.

V. In de openbare kerkgebeden sal den kerken dienaer de ge-

meene en bekende Formulier-gebeden niet veragten, maer ter stigtinge van sijne aenbetrouwde, en tot haeren meesten dienst meerder of minder gebruiken, want hem word hiermede geensins verboden na vereisch van saken en tijden daer omtrent eenige uitbreidinge of veranderinge te maken. Ook staet het hem vry nu en dan uit het herte en hoofd te bidden.

VI. Den Text sal altijd uit de Heilige Schriften des Ouden en Nieuwen Testaments en noyt uit de Apocryphe boeken worden genomen: en hoewel het onstigtelijk soude sijn, insonderheid op de dorpen, de son-
 daegsche Evangelien geheel af te schaffen, worden egter de Pastoren daer aen niet gebonden, moerende uitkiesen het geene allermest met de stigtinge van haere gemeente overeenkomt. Hetwelke ook te verstaen is van de Predikation op de Jaerfeesten en in de Passie voor Paeschen, maer alle Predikation sullen niet langer als omtrent eene ure dueren.

VII. In het prediken sullen alle en ygelijke haer sorgvuldig wagten datse haere reden niet opvullen met Uitheemsche Heidensche geschiedenissen, onschriftmatige spreekwijzen, vreemde talen, menschelijke wijsheid, slegts dienende om ooren te streelen en menschen te behagen, maer sy sullen haer benaerstigen om te spreken geestlijk, en kragtig, als de woorden Gods, en in sijne tegenwoordigheid, de waerheid openbaer makende aen de consciencie van haere toehoorders, op dat sy het woord mogen aennemen niet als eenes menschen woord, maer gelijk het waerlijk is, als het levendige woord Gods. Sy hebben wel toe te sien dat sy niet haer selfs maer Jezus den gekruisten prediken, niet haer selfs, maer dien meester discipulen maken, niet haer eigen eere, maer de glorie Gods bevorderen, altijd so leerende als met den staet van haere aenvertrouwde best overeenkomt. Voor allen dingen moeten sij onderscheid maken onder bekeerde kinderen Gods en natuerlijke menschen, als dewelke verscheidentlijk moeten behandelt worden. Met een woord, sy sijn schuldig so

wijslijk haere predikatiën in te stellen, en uittespreken, dat sy zielen vangen, bekeeren en behouden.

VIII. Na den middag sal aen den dag des Heeren allerweegs, op den grond van een Schriftuerlijke Text, den Heidelbergschen Catechismus worden verhandelt, en, weinig weken onbegrepen, eenmael des jaers worden ten einde gebracht, onder bedreiging van ernstige censure tegen de contraventeurs; sonder dat sich ymand met het kleine getal sijner toehoorders sal mogen verschonen, al moeste hy ook alleen voor sijn huisgesin in de kerke prediken.

IX. Na voleindinge der Predikatie sal den dienaer tot de Catechisatie treden; en daerin met de hejaerde sijne Catechismus-Predikatie wederhalen, en altijd den trant en ordre van den Heidelbergschen Catechismus volgen. De jonge kinderen moet hy na den eisch van haeren weg onderwijzen. Hy mag ook wel andere Catechisatiën invoeren, voornamelijk over de H. Schrifture, maer als gesezt is, in de Catechisatie dewelke na den middag aen den dag des Heeren onmiddelbaer op de Predikatie volgt, is hy so wel als in de Predikatie selfs aen den meergemelden Catechismus verbonden. En van dese Catechisatie sal niemand meer onthefte ofte verschoont zijn als van de Catechismus-Predikatie selfs, onder wat prætext het ook zijn mogte. Ten allerminsten sullen daerin neffens de schoolkinderen de huisgesinden van den Pastor, koster en schoolmeester moeten antwoorden.

X. Van alle dese openbaere diensten en pligten sal geen andere als eene præsentē en onversettelijke noodsaeklijkheid de Pastoren bevryden, neemt dat sy schielijk van eenige siekte of iets diergelijks worden overvallen. Maer noch het waernemen van eenes anderen dienst, noch eenige andere absentie sal haer daer van ontslaen, en hy aldien een eenige Predikatie of Catechisatie oyt staen bleef, sal boven de bestraffinge van den Overkerkenraed, Classis, en Kerkenraed der plaetse, na gelegent-

heid van het versuim, eenen ygelijken uit zijn jaerlijks tractament daer voor afgetrokken worden eenen halven Rijksdaler, en besteed worden ten behoeve van de Casse der weduwen. Ten dien einde mag niemand, selfs niet om gewigtige redenen, van huis gaen, als met kennis van den Kerkenraad: en so het langer duert als eene maend, mag het niet als met voorweten en bewillinge van den Overkerkenraad geschieden. Maer so lange als hy absent is, ook wanneer hy eene Vacante plaets bedient, ja selfs wanneer hy van God met krankheid of diergelijk kruis besogt word, moet hy ten genoegen van den Kerkenraad en de Gemeinte by zijn Collega of ymand anders sijnen dienst bestellen. Hetwelke in de Graefschap Bentem te gemakkelijker kan geschieden, dewijle allerweegs twe Pastoren zijn, uitgenomen te One, Brandlegt, Wilsum en Laer.

Het II. Capittel.

Van de H. Sacramenten en bysonder van den H. Doop.

XI. Niemand als een beroepen en door de oplegginge der handen bevestigde Pastor sal vermogen de H. Sacramenten, het sy Doop of Avondmael, te bedienen, ook nergens anders als in de Kerke voor of na de verkondinge des Goddelijken woords, het ware dan dat hier nae in eenige gevallen den Overkerkenraad en de Classis om dringende reden anders oordeelde.

XII. Een ygelijk sal ook de H. Sacramenten moeten ontfangen in die gemeente, waer onder hy resorteert; of hy moeste hem by toeval ten tijde van de heilige Bedieninge buiten sijne Parochie bevinden, want geen Kerkendienaar sal onder sware censure sijnen medebroeder in sijnen Oogst vallen.

XIII. De jonge kinderen sullen terstont en so haest het doenlijk

is na haere geboorte gedoopt worden: en by aldien de ouders om geene of slegte redenen eene prediktijd versuimen, is het de pligt van de Pastoren en den Kerkenraad deselve daer over ernstig te bestraffen. De vaders, ten waere sy door krankheid of absentie beletted wierden, sullen altijd by den Doop haerer kinderen tegenwoordig zijn, en met vreugde en danksegginge tot God aenhoren, dat sijn Genadeverbond erflijk aen haer saet word versegelt, en die het hartnekkig weigeren, sal men na verdienste en vereisch van saeken censureren.

XIV. Indien ook eenige gevaders daer toe geroepen worden, sullen het geene kinderen, maer bejaerde en verstandige personen, en daer neffens belijders van de Reformeerde Religie sijn. En dewijle het den Pastoren te laste leid van de gedoopte nauwkeurig boek te houden, en neffens haeren naem den tijd so wel van haere geboorte als van haeren Doop aen te tekenen, en daer neffens den naem van haer ouders en gevaders, waer toe men sich daegs te voor ordentelijk by haer sal aengeven, so is 't ook haere schuldigheid de gevaders, wanneer sy niet gequalificeert sijn, af te wijsen: voorts sal in het dopen, of het Heidelbergsche of het Nederlantsche Doop-Formulier gebruikt worden.

XV. Eindelijk sal men de kinderen, in overspel of boererie verwekt, niet ligtveerdig dopen, maer de ouders tragten te beweegen, dat een van haer het kind ten doop presentere, met betuiging van leedweesen over de gegevene ergernis, en belofte van beeterschap, voor het aengesicht der gemeente. Indien evenwel vader of moeder daer toe niet te brengen is, sal men den onschuldigen kinderen het H. Sacrament niet weigeren, insonderheid, wanneer sy swak en in doots gevaer sijn. In welken val nogtans de Pastor de gemeente sal bekend maken dat het kind onegt is, en God bidden om vergevinge der sonden van sijne ongeregelde ouders.

Het III. Capittel.

Van het H. Avondmael.

XVI. **N**iemand sal tot het H. Avondmael worden toegelaten, dan die te voor gedoopt, en in de gronden van den Christelijken Godsdienst behoorlijk onderwesen is, en plegtelyk belijdenis sijnes geloofs gedaen heeft, en dan noch eindelijk met het getuignis van eenen goeden wandel is versien. Die van buiten komen, moeten hetselve met eene goede attestatie doen blijken, maer wie in de Graefschap op sijne belijdenis word aengenomen, sal daer omtrent met eenen heiligen ernst en yver worden behandelt. Te desen einde sal de Pastor, die een nieuw lidmaet aenneemt, na dat behoorlijk ondersoek van sijn geloof heeft gedaen, de persoon voor Gods aengesigt beweeglijk beduiden, dat hy met den drieenen God het verbont vernieuwt, en daerop afvragen: I. Of niet belooft en tot God sweert, by de bekende heilige waarheid te willen leven en te sterven, en deselve des noods met sijn bloet te versegelen. II. Of niet voorneemt deselve Christelyk en onergerlyk door de genade Gods te belevē. III. Of niet aenneemt, over feilen en misgrepen hem de kerken-tucht te sullen onderwerpen. En op dat desen heiligen Verbonts-Eed te statiger en aendagtiger moge gedaen worden, sal neffens den Pastor, ten minsten een Ouderlink daer by altijd tegenwoordig sijn, en daer twe Pastoren sijn, sullen sy alle beide altijd met een Ouderlink by dese actie assisteren. Ja men sal invoeren so veel doenlyk is, dat alle, die so veel vrymoedigheid en bequamheid hebben, haere belijdenis in het openbaer voor de gansche gemeente doen, waerin de kinderen en huisgenoten van Overkerkenraeden, Pastoren, Consistorialen, Kosteren, en Schoolmeesters, andere sullen voorligten.

XVII. Maer op dat de eenvoudige te beter tot de voorverhaelde belijdenis mogen gequalificeert worden, sullen de Pastoren op eene gelegene plaets en ure eenige weken voor het H. Avondmael eene Catechisatie houden, om de Competenten, of die gesint sijn ten H. Avondmael te gaen, na elks staet en begriip daer toe te bereiden. En daer twe Predikanten sijn, sullen deselve, om malkander te verligten, de Lidmaten by beurten aennemen en desgelijks de Catechisatie verrigten.

XVIII. Sondaegs na den middag voor het H. Avondmael sal in plaetse van de gewoonlijke Catechismus - Predikatie, eene Belijdenis - Predikatie worden gedaen, en daerin de gansche leere der saligheid beknoppelijk voorgesteld. Woensdaegs of vrydaegs daer aen voor en nae den middag sal der nae ouder gewoonte een solemnele Vast- Boet- en Bededag sijn, en den volgenden Saterdag, of op eenen anderen beter gelegenen dag, eene beweeglijke Proef en voorbereiding - Predikatie worden gedaen, na het einde van dewelke den Kerkendienaer de gansche gemeente voor het aengesigt Gods sal doen opstaen, en haer de Heidelbergsche voorbereidinge voorlesen. Waarop een ygelijk communicant JAE sal hebben te antwoorden, wanneer sal volgen den Troost des Kerkendienaers conform het voorsz. Formulier.

XIX. Den tijd aengaende, sal des Heeren Avondmael viermael des jaers worden gehouden; naemlijk op Christdag, te Paeschen, Pinxsteren en des Sondaegs omtrent Michæls - dag, na den maendelijken Bededag; ook drie weken te voor na malkander van den Predikstoel worden verkondiget: binnen welken tijd de Pastoren voor elk Avondmael haere gemeente van huis te huis sullen besoecken, ten ware de grootheid en uitgestrektheid van de Parochie het niet toeliet, wanneer egter dese visitatie so verre sal gebragt worden als het mogelijk is. En op dat elk huisgesin alsdan moge te huis blijven en het besoeck inwagten, sal mede tijdelijk van den Predikstoel werden bekend gemaakt, wat dag in dese of geene wijk, buerte

of boerschap de huisbesoeking sal geschieden. En dewijle hier van grootelijks den welstand der gemeente afhangt, moet deselve gedaen worden met de meeste naerstigheid en sorgvuldigheid, ten einde niet slegts de geschillen, welke mogten geresen sijn beslegt, en de Lidmaeten tot eene waerdige voorbereiding vermaent worden, maer allerhande gebreken in de familien weggenomen, welke dingen bysonder genoemt en nader gespecificeert staen te worden, wanneer men daer nae vervolgens van het ampt der Leeraers sal handelen.

XX. Maer als nu eindelijk na alle dese voorschikkingen de Nagtmaelsdag aankomt, sullen de communicanten volgens oude gewoonte het H. Avondmael staende ontfangen, en den Kerkendienaar sal hem bedienen van het Heidelbergsche of Nederlantsche Formulier: voorts met het lesen van Gods woord, singen van Psalmen, of geheel stille te sijn onder de H. Bedieninge, heeft men sich te gedragen na de meeste stigtige, en also te doen als in elke kerke gebruikelijk is.

Het IV. Capittel.

Van het Houwelijk.

XXI. Die tot haere jaeren sijn gekomen, en de gave der onthoudinge niet hebben, sijn gehouden in den H. Houwelijken Staat te treden, maer het sal altijd met kennis en toestemminge van haere Ouders en naeste bloetvrienden, of Capiteinen en Officieren, indiense vreesde en uitlandsche soldaten waren, moeten geschieden, en vermag geen Pastor eenig paer te proclameren, veel minder te copuleren, sonder het voornoemde consent, ten ware de Ouders ofte Mombaren om geene, of geen genoegsame redenen haer consent weigerden, in welken val de jonge lieden,

hy aldien door bemiddeling van haere Pastoren en Kerkenraden met voorsz. haere Ouders en Mombaren inder minne niet verdragen worden, haer by den Overkerkenraed hebben te adresseren, en te versoeken, dat ex Officio het vereischte consent mag worden gesuppleert. Hetwelke gevolgt sijnde, en anders geensins, mag en moet de Trouwe voltrokken worden.

XXII. Geene vreemdelingen, als met goede en bekende attestatien voorsien, mogen in den Houwelijken Staet bevestiget worden, selfs niet, dewelke in openbare hoererie leven, hoedanige by de Hooge Overigheid sullen worden verklaegt, op dat sy gescheiden of uit den lande gewesen worden. Veel minder mag oit het Houwelijk worden voltrokken onder menschen, welke overtuigt sijn dat sy te voor in egtbreuk hebben geleeft, of die malkander te nae in den bloede bestaen, hoedanige sy alle zijn die in de Wet des Heeren LEV. xviii. en xix. worden genoemd, wat oordeelen en bescheiden van God- of Regtsgeleerden ook souden ingehaelt, of wat dispensatien uitgewerkt en verkregen worden, want alle Pastoren die sodanige trouwen, sullen van haer ampt gesuspendeert, en nae bevindinge van saeken, ook wel verder en swaerder gestraft worden, en neffens haer alle die sonder consent van Ouders, Vrienden en Mombaers, of by gebrek van dien, sonder uitspraek van den Overkerkenraed, en eindelijk die sonder behoorlijke attestatie eenig Houwelijk solemniseren.

XXIII. Bloetschenders, Egtbrekers, Hoereerders sullen voor geen Lidmaeten van de Gereformeerde Kerke erkent worden, so lange sy geen berouw en beterschap haeres levens betuigen en bewijzen. En of schoon de twee eerstgenoemde, naemelijk Bloetschenders en Egtbrekers, haer bekeerden, sullen sy nochtans tot het H. Avondmael niet wederom toegelaten worden, als na dat sy openbare Kerkenboete hebben gedaen, en voor het aengesigt van de gansche gemeente de ergernisse gerepareert, en wel na dat

sy een tijd lank sijn afgehouden, sulks dat de gansche gemeente van haere bekeeringe is overtuigt.

XXIV. Die haer in hoererie verlopen, sonder dat de Trouwe daerop volgt, sullen meedø van de taefel des Heeren worden afgewesen, en tot deselve niet wederom toegelaten, voor al eer sy ten minsten voor den vollen Kerkenraad daer sy onder horen afbede gedaen hebben. Maer by aldien op eene ontijdige beslaepinge een wettig Houwelijk volgt, en het bekend is dat de beslaepinge geschied is voor de Proclamatien en Copulatie, en dan des Heeren Avondmael invalt, terwijl de nieuwgetrouwde noch swanger is, sal Pastor loci man en vrouw aenseggen, dat het haer voor dat mael niet past aen den disch des Heeren te verschijnen, noch haer met Gods kinder te verheugen, maer beter te huis haere sonde en swakheid te betreuren. Sy sullen ook daerna niet wederom tot het H. Avondmael toegelaten worden, voor al eer sy ten minsten voor een Pastor en Ouderlink haer leedwesen hebben betuigt.

XXV. Wanneer een Houwelijk wettig is gesloten, sullen Bruidgom en Bruid mond- of schriftelijk daer van kennis geven aen den Pastor der plaetse; met versoeck, dat na gewoonte driemaal van den Predikstoel mogen worden geproclameert, ter plaetse daer beide ondertrouwde de twe laetstvoorledene jaeren hebben gewoont, hetwelke dan ook sal geschieden sonder ymand daer van te eximeren, uitgenomen in val van nood en dood: by voorbeeld, indien een militair of ander persoon genootsaekt wierde voor de expiratie der proclamatien te vertrekken, ofte ymand op sijn krank- en mogelijk doodbedde leggende, sijne ondertrouwde Bruid gaerne met een gesolemniseert Houwelijk wilde eeren. In dese of diergelijke gevallen, en anders geensins, mogen de Proclamatien geaccelereert, en ook wel geheel nagelaeten worden, doch niet als nae voorgaende kennisse en consent van den Overkerkenraad, of by aldien den tijd te kort viel, ten minsten met toestemminge en goetvinden van den Kerkenraad der plaetse.

XXVI. Wanneer ymand gedurende de Proclamatien insprake doet, sal de Pastor daer mede stille staen, en de sake voor den Overkerkenraed brengen, en doen als daer in word geordineert. Is de insprake ligtveerdig en onbillijk gedaen, so sal den inspreker na regte gestraft worden, en daerenboven verplichtet, de beledigde partie voor de injurie satisfactie te doen, en ook de kosten, die daer op gelopen sijn, te betalen. Maer wanneer noch in de Bruidegoms, noch in de Bruids woonplaetse eenige verhinderinge is voorgekomen, en sulks gebleken is door ondervindinge of goede attestatie, sal het Houwelijk worden ingesegent door het Heidelbergse of Nederlantse Formulier, maer nergens anders als in de Kerke, en wel des woensdaegs na de Predikatie voor den segen, in de tegenwoordigheid der gemeente. Evenwel sal het de ondertrouwde vry staen of in de gemeente van den Bruidegom of die van de Bruid, of ook op een derde plaets te trouwen, mits betalende aen den Pastor, Koster en de armen, als van ouds gebruikelijk is, onverkortet egter de Resolutie van den Overkerkenraed den 2. May 1704. in de sake van Ulsen en Wilsun desen aengaende genomen.

Het V. Capittel.

Van de Kerkendienaers.

De Kerkendienaers sijn voornamelyc of mindere. De voornamelyc I. Herders en Leeraers. II. Ouderlingen. III. Diaconen. Waerby in dese Graeffschap komen de Kerkmeesters of Kerkraeden, en eindelijk de Armenmeesters en Proviforen: De mindere, Koster, Voorlesers, Voorzangers, Schoolmeesters, Organisten, van welke hiernae ordentelyc sal worden gehandelt.

Van de Herders en Leeraers, mitsgaders haer beroep, ampt en Bedieninge.

XXVII. Niemand, al was bij Ouderlink of Diaken en selfs Doctor in de H. Theologie en voorsien met alle hoedanigheden, welke tot het Leerampt vereischt worden, sal hetselve aanveerden en bekleeden sonder voorgaende wettige beroeping en bevestinge in den H. Dienst, onder bedreiging van de swaerste Kerkelijke censure, waer van egter ontslagen sijn alle Proponenten, of S. S. Ministry Candidati, dewelke het Examen præparatorium hebben doorgestaen en daer van behoorlijke getuignis ingelevert, want sy niet uit kragt van Beroep en Bevestinge, maer op de proeve Predikende, mogen haere gaven aen de gemeinten presenteren. Men sal ook geen Proponenten ordineren, so lange sy niet wettig tot den dienst van dese of geene gemeente geroepen sijn, het ware dan, dat sy uitgesonden werden om in de legers, of op de schepen, of in andere gewesten onder de onregtsinnige of geheel ongelovige het H. Evangelium te bedienen.

XXVIII. So vroeg als eene gemeente door den dood ofte het vertrek van haeren Leeraer herderloos word, sal de overgeblevene Leeraer, of daer geen Leeraer meer is overgebleven, de Kerkenraad der plaetse daer van kennis geven aen den Overkerkenraad, op dat de Vacante plaetse binnen drie maenden met een ander bequaem perfoon vervult worde, waerin dese ordre sal worden onderhouden. Vooreerst sal gedurende de Vacature in alle Predikation de gemeente worden aangemoediget om onophoudelijk God te bidden, dat wederom met een waerdig en getrouw Herder mag worden voorsien. Hetwelke alle die inde Vacante plaets prediken in het openbare kerken-gebed den Heere ook beweeglijk sullen voordragen. Maer den eersten maendelijken Vast- en Bededag, die invalt na den dood of het vertrek van den Pastor, sal men daer bysonder werk

van maken, hetwelke Sondaegs te voor de gemeente sal worden bekend gemaakt, ten einde een ygelijk hem daer toe waardig bereide. Maer voor het einde van de drie maenden sal wederom op eenen maendelijken Bededag den Overkerkenraad op de Vacante plaetse vergaderen, en sich in de kerke met den Kerkenraad der plaetse conjungeren, wanneer na aenroeping van Gods naem, de keure sal geschieden, gelijk het in het Haegsche Compromis bepaalt is.

XXIX. En op dat elk daerin sijne conscientie wel moge be-
trachten, en sonder menschlijke en vleeschlijke insigten, den allerbesten die te bekomen is, voor de openstaende gemeente verkiesen, Godsalig-
heid, geleertheid, gaven, ommegank, en alles wat in consideratie komt, t'fame in de vreesse Gods wel overwogen sijnde, sal de Pastor die pre-
dikt, en daernae de vergaderinge modereert, so wel sijn gebed als Pre-
dikatie daernae rigten, om de gemoederen wel in te prenten, dat elk
sijn gedrag in het aenstaende gewigtige werk voor den strengen Reg-
terstoel JESU CHRISTI sal hebben te verantwoorden. Ten welke einde
ook alle, so wel in de Predikatie als in de vergaderinge daerop vol-
gende, sullen moeten present sijn. En die niet komen, het sy van de
Over- of Onder-Kerkenraeden, sullen haere stemmen verliesen, en noch
door een ander noch door briefjes kunnen voteren, ten ware sy krank,
of om gewigtige redenen absent waren, wanneer sy schriftelijk haere
stemmen sullen mogen insenden.

XXX. Nae gedaene keure, sal de verkoorne daer van verwitti-
get sijnde, hem by den Overkerkenraad aengaven, en van den selven
een Examen peremptorium begeeren, hetwelke gemelde Overkerkenraad
met de meeste menage, ten koste van de beroepene, sal acstellen, en
het selve laeten waarnemen, of door haer eigen gecommitteerde, of door
de E. Classis, of ten minsten door een convent van vier daer toe waer-
dige en bequaeme Pastoren, twee uit de Over-, en twee uit de Neder-

graefschap, met en neffens den Præses en Scriba Classis, dienvolgens ses personen t'saeme. De vergaderinge tot voorsz. Examen op de bestgelegene plaetse van de Praeses te benoemen, sal niet laeter als eene maent na de gedaene beroepinge, mogen gehouden worden, en daerin sal de beroepene nae vertoninge van de Testimonia sijner Præceptoren, en van sijn Examen præparatorium, gelijk ook van de attestatie der gemeente, waer van hy Lidmaat is geweest, sorgvuldig en getrouwelijk ondersogt worden, of hy so veel kennis van Gods woord, ook in de grondtalen; so veel Godgeleertheid; so veel talent om te prediken, en te bidden; so veel deugd en waere Godsaligheid; so veel ernst, yver en naerstigheid; so veel wijsheid en bescheidenheid besit, dat hy waardig en bequaem is, om de kudde JESU CHRISTI te weiden met weetenschap. By aldien hy wel word bevonden, sullen Præses en Scriba, in den naem van het gansche Classis of de voorsz. ses Gecommitteerde met haerer aller handtekeninge hem daer van getuignis geven, en daerin dese formalia laeten invloeyen:

*„Wy verklaeren en betuigen voor God, dat
N. N. het H. Predikamt waardig is“*

In cas van discrepantie onder de sesse, sal den Overkerkenraad het geschil decideren. Maer by aldien ymand word afgewesen en verworpen, sal men wederom tot een nieuw beroep treden, even als of'er van te voren niets in de sake gedaen waere.

XXXI. Daerentegen so alles wel uitvalt, sal hem de beroepene met behoorlijke attestatie by den Overkerkenraad vervoegen, dewelke alsdan spoedig sorge heeft te dragen, dat eene behoorlijke Acte en Commissie worde uitgevaardiget, en allesins van sijne H. Gr. Excellentie daerin gedaen worde, als in het Haegsche Compromis is gestatueert; waerop na drie Sondaegsche Proclamatien de Ordinatie of bevestinge sal

volgen; waerly, neffens een van de Hooggraeflijke Bentemsche Beamp—ten, ten minsten twe van den Overkerkenraed, sullen assisteren, een geestlijke en een wereltlijke. De geestlijke sal de Ordinatie op navolgende wijze verrigten. Nae voorgaende voormiddags Predikatie op eenen dag des Heeren, te doen van den Ordinator, of een ander bequaem Lecraer, waerin sommierlijk so wel het ampt van den Leeraer, als de pligt der gemeente sal worden voorgedragen, en na het openbare Kerkengebed met het gesang, sal hem de Ordinandus of voor de Communion-tafel, of voor den predikstoel stellen, waerop de Ordinator met de andere Gecommitteerde sal toetreden, en hem vragende aldus aenspreken:

„Belooft gy niet voor Gods aengesigt het Herder—ampt over dese gemeente getrouwelyk waer te nemen, conform Gods woord en de Bentemsche Kerkenordre van den juere 1708. U. E. wel bekend, en by U. E. wel betragt en overwoogen; en onderwerpt gy u niet gewillig by eenig misval ofte overtredinge de censure daerin gestatueert?“

Waerop na dat hy met luider stemme geantwoordet heeft:

„Jae ik door Gods genade,“

sal hy nederknielen, en den Ordinator hem de hand op het hoofd leggen, seggende:

„Ik ordinere u tot een Herder en Leeraer over dese gemeente in den naeme Gods des Vaders, des Soons en des Heiligen Geestes; die u heilige en bequaeme tot sijne eere en dienst. Amen.“

Alle welke caëmonien ook sullen waergenomen worden omtrent eenen Leeraer, die reets voorhene in den heiligen dienst is bevestiget, uitgenom-

men dat hem de handen niet wederom sullen opgelegd worden. Eindelijk voor dat hy tot de vergaderinge van het Classis of van den Kerkenraed toegelaten worde, sal hy plegtelyk ondertekenen het Formulier staende agter dese Kerkenordre.

XXXII. By aldien ymand van de eene gemeente tot de ander binne's lands word beroepen, sal het genoeg sijn, dat hy sijnen afscheid versoeke van den Kerkenraed der gemeente, dewelke hy bedient heeft. Maer word hy buytens lands beroepen, so sal den Overkerkenraed vergaderen, en nae goetvinden Praeses en deputati Classis assumeren, om de wettigheid van het gedaene beroep, mitsgaders de redenen, welke de beroepene voor sijn vertrek allegeert, te horen en te examineren, en na bevindinge van saken hem sijne dimissie accorderen, of niet: maer indien sijne dimissie word toegestaen, en hy noch geen drie volle jaeren in de Graefschap gediend heeft, sal voor sijn vertrek en dimissie na buiten, aen de gemeenten in voorsz. Graefschap, de kosten moeten betalen, welke op sijn beroep sijn gevallen.

XXXIII. Een beroepen en bevestigt Kerkendienaer sal hem met sijn predikamt, hetwelke aen hem selven swaer genoeg valt, alleen bekommeren, en derhalven geen ander beroep of handteeringe by der hand nemen. Met naeme sal hy geen Koopman sijn, noch hem aen het Gerregte, of anders, voor Advocaet, Procureur of Notaris laeten gebruiken by poenc van swaere censure. Hy sal ook den heiligen dienst nimmermeer mogen verlaeten, en hem tot een ander staet van leven begeven, als om seer dringende reden, dewelke van den H. W. Overkerkenraed en het Classis sullen moeten goetgekeurt worden.

XXXIV. Indien ymand kan overtuigt worden, dat hy hem schuldig heeft gemaect aen eenige Simonie, en direct of indirect eenige gunst, gelt of geschenk heeft beloofd, gegeven of ontfangen om een Pastor te verkiesen of daer toe verkoren te worden, sal deselve rigoreuselyk

gestraft worden. So den neemer een Lid is van het Opper-Consistorium of van de Classis, of van een particulier Kerkenraad, sal hy aenstonts van sijne waardigheid vervallen, en de facto gedeporteert sijn en blyven. Maer de geveer sal niet alleen de plaetse, dewelke hy door quaede wegen en kunsten gesogt heeft, niet bekleeden, maer ten ewigen dage daerna in de Graefschap niet eligibel sijn. Ja by aldien het den Overkerkenraad nodig oordeelt, sullen so wel de gesaementlijke leeden des Over- en Onderkerkenraeds, als de nieuw beroepene Kerkendienaer of Pastor voor de bevestinge in de tegenwoordigheid der gemeente onder eede moeten verklaren en betuigen dat sy geen deel hebben aen voorsz. grouwelen.

XXXV. De vacante plaetsen sullen met allen mogelijken spoet wederom bestelt worden, gelijk voorhene gesegt is, maer gedurende de Vacature sal de gansche last van den heiligen dienst komen op de schouders van den Pastor dewelke in de gemeente overblijft, en tot sijne verantwoordinge staen. Egter mag hy tot sijne verligtinge gebruiken de Praedikanten en Proponenten, welke tot de vacante plaetse in consideratie komen, voorts alle die daertoe bequaem en gewillig sijn. Maer indien het Herderamt te One, Brandlegt, Wilsum, en Laer, open komt, alwaer maer een Pastor is, sullen die van Schuttorp en Bentem den H. Dienst te One versien; die van Northorn en Gilhuis tot Brandlegt; die van Nienhuis en Ulfen tot Wilsum; die van Velthuisen en Emlencamp in 't Laer; sonder dat Weduwen en Weesen of met wagenvragten, of met defrojementen, of met teerkosten worden beswaert, ten ware sy vrywillig den Leeraer haere tafel quamen te praesenteren. En des niet tegenstaende sullen de Weduwen, welke haer eerlijk draegen, en de Weesen tot haer 20. jaer het geregte en geheele najaer van het ordinaire tractament haeres afgeleefden Mans of Vaders genieten, van den dag des doots af te rekenen, want so lange sal de nieuw-beroepene, sonder eenige vergeldinge, om niet dienen, alleenlijk de accidentien uitgenomen,

welke genoten sullen worden van hem die dien dienst waerneemt en versiet.

XXXVI. Het ampt van Herders en Leeraers is arme sondaers tot God te bekeeren, en verloorne zielen te vangen, en te desen einde tijdelijk en ontijdelijk, in het openbaer, en langs de huizen, aen te houden met bidden, leeren, wederleggen, bestraffen, vermanen en vertroosten uit den woorde Gods, en dat sonder eenige haet, nijd, bitterheid of aensien van personen. In summa, also het H. Evangelium en de Heilige Sacramenten, mitsgaders de sleutelen des Hemelrijks in den Kerkenraed te bedienen en te gebruiken, als sy voor den grooten Opperherder JESUS gedenken te verantwoorden.

XXXVII. Met naeme leit haer onder swaere censure te laste I. sonder versuim alle Predicatie en Catechisatie waer te nemen, dewelke volgens Artic. III. tot haeren dienst gehören. II. Kranke en gesonde, die het nodig hebben, vlijtig op te passen, en na elks gelegenheid te behandelen. III. De Scholen ten minsten eens ter weke te bezoeken, en de gebreken so wel van den Schoolmeester, als de kinderen te verbeeteren; en bysonder sorge te dragen dat daerin allerweegs kinder-Catechisatie worden aengesteld. IV. Alle huisgesinden der gemeente voor het H. Avondmael so dikmael te visiteren als voorhene Artic. XIX. is gestatueert. In dese huisbesoeking moet een nauwkeurig ondersoek gedaen worden na den staet van het huisgesin in het gemeen, en of de huisvaders, huismoeders, kinderen, huisgenoten, dienstboden, elk in het sijne haer ampt, pligt en Christendom ook wel betragten. Met naeme I. of sy alle ook vlietig den openbaren Godsdienst bywonen. II. Of ook in de Familie op eene gesette tijd de huisgenoten des avonts en des morgens by malkander komen, om Gods woord te lesen, aen te horen; en te betragten, en om het morgen- en avond-gebed aendagtig te verrigten, in dier voegen dat de huisvader, of die de bequaemste daertoe is,

de andere met eene luide stemme voorgae. III. Of'er ook voor en nae de maeltijd met eene luide stemme gebeden en gedantkt word. IV. Of'er op den dag des Heeren na den openbaren Godsdienst ook huisoeffeninge word gehouden, en daerin wederhaalt en Godvrugtig overwogen wat men in Gods huis gehoort heeft. V. Of de kinderen ook naerstig ter Schole gaen en wel gecatechiscert worden. VI. Of en op wat maniere een ygelijk sijnen God alleen en in het bysonder dient. VII. Of'er niemand is die sijnen zielsorger begeert alleen te spreken, en met hem over den staet sijner ziele in vertrouwen raed te plegen. VIII. Of'er niemand is die ongeregelt wandelt. IX. Of'er ook Christelijke vrede en eenigheid is onder de huisgenoten en gebueren. En eindelijk wat tot stigtinge kan, mag, en moet gevraegt en ondersogt worden. Nae een behoorlijk ondersoek, moeten de Pastoren yverig bestraffen, vermanen, onderwijsen, vertroosten, om elks gebrek te verbeeteren en te hulpe te komen: en wanneer sy alleen niet kunnen uitrigten, moeten sy haer wervaren aen den Kerkenraad bekend maken, om gesaemenderhand daer aen te arbeiden, en so wanneer ook dien arbeid ten eenemaal te vergeefs is, eindelijk tegen de hartnekkige de tugt der kerke in het werk te stellen.

XXXVIII. Het sal ook de getrouwe Herders en Leeraers aen geen nodig onderhoud gebreken, maer sy sullen genieten sodanige tractamenten als daer toe gestelt sijn, of noch van den Overkerkenraad daerop mogten gestelt worden; desgelijks sodanige accidentien als van ouds in elke gemeente in het gebruik zijn geweest. Maer noyt sal eenig gelt aen den Pastor in de kerke worden behandiget, maer hem in sijn huis worden gebragt. Bysonder, niet na den H. Doop, maer by de inschrijvinge van het kind in het doopboek sal betaelt worden wat den Pastor en Koster toekoomt; desgelijks niet nae de inzegeninge der egte lieden, maer wanneer de Proclamatien worden versogt; eindelijk niet nae de begraffe-

nis, maer voor deselve wanneer de Lijk-Predikatie word begeert, sal men om alle nasprake en ergernis te vermyden den Pastor en Koster voldoen. Hoedanige accidentien evenwel niet schuldig zijn, die almissen ontfangen, veel minder sullen deselve uit de middelen der arme mogen genomen worden.

XXXIX. Die door ouderdom of andere swakheid haer ampt niet meer kunnen waernemen, sullen op de remonstrantie van de Classis door den Overkerkenraed emeriti worden verklaert en gemaekt, en so een emeritus-tractament genieten, als den overkerkenraed met toetrekkinge van het Consistorium der plaetse na elks verdienst en gelegenheid haer sal toeleggen. De Weduwen der Pastoren sullen haer levelank, en hare Weesen tot het 20. jaer, so veel Weduwen- en Weesen-tractament trekken, als den Overkerkenraed van tijd tot tijd oordeelt, na dat het vermogen van het geestelijke Register, en het getal der Weduwen klein of groot sal zijn.

Het VI. Capittel.

Van het Beroep en Ampt der Ouderlingen, Diakenen, Kerkmeesters, en Provisoren.

XL. **D**e Ouderlingen, Diakenen, Kerkmeesters, Provisoren, sullen in elke gemeente so vele in getale zijn, en also, en op sodanigen tijd verkoren worden, ook continueren, en veranderen, en eindelijk in haeren dienst bevestigd en geintroduceert worden, gelijk als van ouds gebruikelijk is geweest, ten ware hier en daer den Kerkenraed met kennis en goetvinden van den Overkerkenraed eenige nodige veranderinge

geliefde te maken. Alle sullen sy mannen van een goet getuignis en eenen eerlijken wandel zijn. Jae voorbeelden van de gansche gemeente, voor andere uitschynende als ligten. Voor haere admissie in den Kerkenraed zijn sy ook gehouden het Formulier, haer aengaende, en staende agter de Kerkenordre, te ondertekenen.

XLI. Het Ampt der Ouderlingen, is I. op de Leer en het leven der Pastoren agt te geven, de goede aen te moedigen en op te wekken, de ongeregelde te bestraffen en te vermanen, en des noods voor den Kerkenraed, Classis en Overkerkenraed te verklagen. II. Sorge te dragen voor de gansche gemeente, en de valsche Leeraers, grijpende wolve, en alle ergernissen na vermogen daeruit te helpen weeren, en in het boeden en weiden derselve allesins met raed en daed den Dienaeren des Woorts behulpsaem te zijn. III. Met deselve voor het H. Avondmael de visitatie te doen. IV. In den Kerkenraed te sitten, en aldaer de kerkenugt helpen oeffenen, Pastoren en Schoolmeesters te beroepen, voorts alles waer te nemen, het geene haer als Lidmaeten van den Kerkenraed te laste leit, waer van hier na bysonder sal gehandelt worden.

XLII. Het Ampt van de Diakenen en Provisoren is, naerstig, voorsigtig en getrouw te zijn in het vergaderen, registreren, bewaren en vermeederen der armen middelen, en niet minder in het uitdeelen derselve. Ten welken einde sy ook de armen in haere huizen hebben te bezoeken, en alomme sorgvuldig na deselve te vernemen, op dat sy in het uitdeelen der almisen haer daarna rigten kunnen. Sy mogen evenwel niet uitgeven op haer eigen hand, maer sullen haere gehele uitgave bewijzen in kleine giften met de hand van den Pastor, of by sijne absentie, van een Ouderlink, of meede Diaken en Provisor, en in giften van meer aengelegenheid, met de resolutie van den Kerkenraed.

XLIII. Het ampt der Kerkmeesters is te sorgen dat de Kerken, Scholen, Pastorien en alle kerkelijke woningen in eenen goeden staet

mogen onderhouden worden, so dat aen daken, pannen, leien, vloeren, muren, stoelen, banken, niets gebreke, desgelijks dat de kerken rein en suiver mogen gehouden worden. Immiddels sullen geene reparatien aen voorsz. geestlijke gebouwen mogen gedaen worden, als met kennis van het gehele Consistorium. Haere pligt is ook de Elementen tot het H. Avondmael te beschaffen en te bekostigen, sullende noyt of nergens ten laste der Diaconie ofte eenig armen-Register staen, hoewel des needs, uit het Communion-gelt kunnen betaelt worden. Daer nevens moeten sy besorgen en bestellen alle Bibels, Testamenten, Psalmboeken, ten dienste van den Pastor en den Kerkenraed in de kerke, de Bekkens tot het Water des H. Doops; de schotels, kannen, drinkbekers, tafellakens tot het gebruik des H. Avondmaels; de keerssen tot het ligt in de avond-Prædikation, de klokken, en met een woord al het gereedschap tot den openbaren Godsdienst, daer het Orgelspel met sijne onkosten meede onder begrepen is.

XLIV. Alle boeken, schriften, en papieren, de kerke toebehoerende, moeten sy in de kerke in eene wel versekerde kaste of kiste sorgvuldig bewaren; op de kerkelijke landerijen, obligatien en andere goederen en inkomsten goede agt geven, en het geene daer van vreemd is, na vermogen achterhaelen en weder by brengen; en eindelijk, het welke alle Diakenen en Provisoren, ook schuldig zijn, eenmael des jaers van haeren ontfank en uitgave klaerè rekeninge doen voor den Overkerkenraed, of sodanige personen als van denselven daer toe sullen worden gestelt.

XLV. By aldien nae ouder gewoonte in de een of ander plaetse het repareren van de kerken, Pastorien, Scholen, orgelen, klokken, gelijk ook het bekostigen van de Elementen tot het H. Avondmael, en diergelijke kerkelijke beswaernissen, niet stonden ten laste van de kerke, maer stad, karspel, en alle ingesetene, (van dewelke doch altijd moet

worden gevonden en betaelt, het geene aen de kerkenmiddelen mogte te kort schieten) sullen evenwel de kerkmeesters gehouden zijn Sorge te dragen daer het behoort, dat in desen allen niets gebreke, maer elk het sijne moge contribuieren.

Het VII. Capittel.

Van de Kosters, Schoolmeesters, Voorlesers, Voorsangers en Organisten.

XLVI. **D**e Kosters, Voorlesers, Schoolmeesters, Voorsangers, en Organisten, het sy eenige deser bedieningen van een persoon t' saem worden waergenomen, of van verscheide, moeten alle niet alleen onbesprokene Lidmaten van de Gereformeerde gemeente zijn, maer voorbeelden van andere. Sy mogen ook geen ander beroep hebben als haere kerkelijke bedieninge, sayen, bouwen en veehouden uitgenomen, het ware dan om dringende reden, en met toestemminge van den Overkerkenraad. Specialijk mogen sy niet tappen, mits bier, wijn, brandewijn, of eenigen anderen drank verkopende, en so wanneer sy dese neeringe aenvangen, sullen sy terstont van hare kerkelijke bedieninge zijn vervallen.

XLVII. Sy worden verkoren gelijk de Pastoren van den Overkerkenraad, geconjungeert met den kerkenraad der plaetse, daer de bedieninge vacceert. Alle moeten sy geschikt en bequaem sijn tot de functie, dewelke sy bekleeden. En op dat in het toekomende daer aen niet moge gebreken, sullen sy die tot eene of alle voorsz. bedieningen begeeren gevordert te worden, niet alleen aen den kerkenraad der vacante plaetse bewijs geven van haere kennis in het lesen, schrijven, cyfferen, catechiseren, voorlesen, voorsingen, op het Orgelspeelen; neen maer daer-

enboven over dit alles een examen uitstaen van de twee naestgelegene Pastoren, dewelke na dat sy ymand in alles beproeft hebben, of door andere, haer des verstaende, hebben laeten beproeven, indien sy in de speel- of sangkunst onervaren waren etc. aen de beroepene een getuignis moeten geven, waerin dese uitgedrukte woorden staen:

„Wy ondergeschrevene betuigen voor God dat N. N. onses oordeels den Kusters-, Schoolmeesters-, Voorlesers-, Voorsangers-, Organisten-dienst waerdig is.“

XLVIII. De Kusters sullen voor alle Prædikatiën voor- en na den middag driemaal luiden, en de laetste pose of met meerder klokken luiden, of een ander klaer teken geven, dat het de laetste reis is; doch voor de vroeg-Prædikatiën, gelijk ook voor de avond-Prædikatiën sal maer eens geluidet worden; des na de middags ten drie uiren voor den dag des Heeren, desgelijks voor alle Feest- en Bededagen wederom eenmaal. Over eenen doden twemaal, eens des morgens na sijn overlijden, en noch eens wanneer hy begraven word, sonder meer: maer die buitens lands sterven en begraven worden, mogen binnens lands niet verluidet worden.

XLIX. Daer neffens moeten sy de kerke op- en toesluiten, alle weke uitstoften; en rein houden; op het uirwerk passen; den Text en Psalmen aenschrijven; de Elementen tot den H. Doop en het H. Avondmael in de kerke brengen; tegen het H. Nagtmael de tafel dekken; altijd by den Godsdienst assisteren, en daerin alle voorvallende onordre en storage beletten; alle kerkelijke boodschappen doen, en den Pastor en Kerkenraad voor Boden en Deurwaerders in kerkelijke saken verstrekken.

L. De Schoolmeesters sullen de schoolkinderen in alles als vaders ondergaen en bestieren, deselve niet alleen in het lesen, schrijven,

cyfferen, wel onderwijzen, maer ook in de gronden van den waren Godsdienst; met het laetste sullen sy des Saterdaegs en Woensdaegs voor den middag alleen besig sijn, wanneer den geheelen tijd sat worden doorgebracht met het opseggen van gebeden, Psalmen, Lofsangen, spreuken uit de H. Schrift, vragen nit den Catechismus, en insonderheid de vijf hoofdstukken der Christelijke Religie; desgelijks met Catechisatien over deselve, volgens den draet van den Heidelbergschen Catechismus. Sy moeten haeren schoolarbeid altijd luider stemme met den gebede en gesange des morgens beginnen, en des avonts wederom eindigen, haer dienende van het gewoonlijke avond en morgen gebed, met het gebed des Heeren, en voor andere Psalmen met den morgen en avond gesang: „Uit mynes herten gronde.“ En „Christ, die daer zijt dag en ligt.“ Des morgens sal altijd eene van de kinderen opgeroepen worden, om de Articulen des algemeenen Christelijken geloofs; en des avonds een ander om de tien geboden op te seggen.

LI. In de Steden en op de Dorpen sullen de Scholen het gansche jaer continueren uitgenomen in de maent Augustus. Maer de boerscholen, welke verder als eene halve ure van de Parochiale moeten gelegen sijn, sullen ten aller minsten agt maenden, namelijk van den 1. Septembr. tot den 1. May worden waergenomen. De ure wanneer men voor en nae den middag in en uit de Schole gaet, sal allerweegs van den Pastor en Kerkenraad worden bepaelt. Tegen het eindigen van de Scholen in het laatste van April en Julius sullen de Schoolmeesters een Examen aenstellen, en in de tegenwoordigheid van den Pastor en Kerkenraad, mitsgaders van de ouders der kinderen aentonen, wat haere leerlingen in lesen, schrijven, cyfferen, en boven al in de kennisse Gods gevordert hebben, wanneer sy ook hooger of laeger sullen geplaatset worden na dat sy het verdienen, en de goede en naerstige met prijzen aengemoediget, om yverig voort te gaen.

LII. Sondaegs voor en na den middag sullen de Schoolmeesters alle haere schoolkinderen in goede ordre uit de Schole na de kerke geleiden, en niet by haere ouders, maer op eigene daer toe gemaekte banken by malkander plaetsen. Des na de middaegsch sullen sy eenige daer toe houden dat sy voor de Prædikatie de vragen opseggen welke men sal verhandelen. Maer nae de Praedikatie sullen sy alle van den Pastor gecatechiseert worden, ten minsten by beurten, indien het getal te groot is. Voorts is het de pligt van elk Schoolmeester in de Catechisatie der bejaerde te antwoorden. Hy mag ook noyt als met verlot van den Pastor de Schole versuimen, noch ook deselve aen een ander bestellen, veel minder eenen dag uit de Stad en Parochie gaen, het waere dan dat geen schole wierde gehouden, hetwelke van den Pastor aen hem ook noyt als inval van nood, en om dringende reden sal worden toegestaen.

LIII. En op dat allerweegs de Scholen frequent mogen zijn, sullen alle kinderen der gereformeerde lidmaeten van haer seste, sevende en ten allerminsten van haer agste jaer ter Schole moeten gaen, en ten minsten so lange, tot dat sy wel lesen kunnen, indien sy namelijk niet verder als eene halve ure van de Schole wonen, ten waere den Pastor en Kerkenraad om siekte of andere diergelijke gewigtige redenen dese of gene een tijtlang verchoonde. Maer indien het de ouders met hartnekigheid en quaetwilligheid versuimen, sal men deselve met bedreiginge, en des noods ook wel met uitvoeringe van alle kerkelijke censuren tot haeren pligt houden.

LIV. Daer de Kosters of Schoolmeesters ook Voorlesers of Voorsangers zijn, moeten sy voor de Prædikatie des morgens de vijf Hoofstukken der Christelijke Religie, en des naemiddaegsch een Capittel uit de H. Schrifture voorlesen, uitgenomen die plaetsen, alwaer het de Pastoren in eigener persoon gewoon zijn te doen. Den Voorsangers leit te laste de gesangen in de kerke aen te heffen en te bestieren. De Orga-

nisten mogen geen ander musijk in de kerke aenstellen als het geene dient tot hulpe en bestieringe van den voorsz. kerkengesang. Noch sy noch de Voorlesers of Voorsangers mogen haeren dienst versuimen of bestellen als met goetvinden van den Pastor der plaetse. Eindelijk sal in den kerkenraed aen alle Koster, Schoolmeesters, Voorlesers, Voorsangers het gansche VII. Capittel duidelijc worden voorgelesen, mitsgaders het Formulier haer aengaende, staende agter dese kerkenordre; en zijn sy gehouden alle articulen daerin begrepen aen te nemen, en voorsz. Formulier met haere hand te onderteekenen, voor aeler tot het waernemen van haeren dienst toegelaeten worden.

LV. Indien ergens Latijnsche Scholen zijn, hebben haer den Recto-
tor en verdere Præceptores te rigten na sodanige School-Reglementen als reets zijn gemaekt, of hier nae van den Overkerkenraed souden mogen gemaekt of ingevoert worden. Wat het ouderhouwt aengaet, sullen Koster, Voorlesers, Voorsangers, Organisten sodanig salaris en verdere emolumenten genieten, als daer toe gestelt zijn, en noch mogten gestelt worden: Doch de arme kinderen hebben geen schoolgelt te betalen, of de Diakenen en Provisoren, de welke voor de schoolboeken der behoefteige sorgen, mogten desgelijcs voorsz. schoolgelt konnen en willen betalen. Eindelijk geene Scholen in Steeden, Dorpen, Buerfchappen mogen gehouden worden als by authorisatie van den Overkerkenraed en het Consistorium der plaetse.

Het VIII. Capittel.

Van de Vergaderinge der Opsienders der Gemeente.

Na dat in het voorgaende van de vergaderinge der gemeente is gehandelt, volgen nu de byeenkomsten van haere Opsienders, dewelke drie zijn in de Graefschap Bentem:

- I. Het Consistorium of den kerkenraed van elke gemeente.
- II. Het Classis der Pastoren.
- III. Het Opper-Consistorium of den Overkerkenraed.

LVI. Den kerkenraed van elke gemeente bestaet uit een of meerder Pastoren, en so veele Ouderlingen, Diakenen, Kerkraeden, Armen Provisoren als in dese of geene plaetse een oud en bestendig gebruik is geweest, welken getal noch vermeerdert, noch vermindert sal worden, als op het goetvinden van den Overkerkenraed, dewelke ook sal zoeken te dirigeren en bestellen, dat allerweegs door de gansche Graefschap jaerlijks op eenen bestemden dag eenige personen uit den kerkenraed afgaen en andere daerentegen door de Consistorien der plaetsen gekoren worden, en wederom aengaen, sonder evenwel opschuddinge te maken over de continuatie der Consistorialen, daer deselve door een oude en constante practique is bevestiget.

LVII. Indien maer een Pastor de gemeente bedient, sal deselve te gelijk Praeses en Scriba zijn; doch niets te boeke brengen als het geene in den kerkenraed is voorgelesen, en van den selven voor goetgekeurt: Maer daer twe Pastoren zijn, sal by beurten, nu den eenen, en dan den anderen Praeses of Scriba zijn. [De Praeses moet de vergaderinge altijd met aenroepinge van Gods heilige naem beginnen, en met dankseg-

ginge besluiten, daerenboven al wat nodig is voorstellen, en na gedaene omvraege volgens de meeste stemmen besluiten. De Scriba is gehouden al het denkwaardige te boeke te brengen, hetwelke de volgende vergaderinge altijd den kerkenraed wederom sal worden voorgelesen. Ten welken einde in elke kerke een kerkenboek of Consistoriael protocol sal zijn, om daerin de acta van den kerkenraed te notuleren; en neffens hetselve noch een Naemboek van alle lidmaeten der gemeente of Communicanten, waerin gemelde Scriba sal aenschrijven alle naemen der geene dewelke Belijdenis van haer gelove doen, en tot het heilige Avontmael worden aengenomen, met hyvoeginge van jaer, maent en dag wanneer het geschied is. En als ymand daerna te sterven kooft, sal hetselve met een D. of ander merk op de kant worden aangewesen. Welke beide kerkenboeken, so wel als het doopboek waer van voorhene is gemeldet, met andere kerkelijke papieren sorgvuldig in de kerkenkiste sullen bewaert worden.

LVIII. Den kerkenraed sal so dikmael vergaderen als het de nood vereischt, en deselve van den Praeses word by een geroepen. Maer dat sal nimmermeer worden nagelaeten in de weeke voor de Bedieninge van het H. Avontmael. De vergaderinge sal ook nergens belegt worden als in de kerke en kerkenkamer, het ware dan inval van nood. Daerin sal niemand sessie nemen als nae dat hy het Formulier, staende agter de kerkenordre hem aengaende, heeft ondertekent, hetwelke terwijl van den Praeses word voorgelesen, alle Lidmaeten van het Consistorium eerbiedig met blooten hoofde sullen opstaen. Niemand als met speciael verlof van den Praeses sal van sijne plaetse opstaen, veelminder anders als op sijne beurte spreken, onder verbeurte van 6. stuyvers voor de armen. Die nae den klokkenslag komen wanneer aenstonts de Praeses het gebed moet doen, vervallen desgelijks in eene boete van 6. stuyvers; maer die absent zijn verbeuren 12. stuyvers, sonder dat eenige andere reden van excuse

haer daer van vryen, als van siekte en afwesigheid buiten de stad of het karspel. So wie hem hartnekkig tegen dese goede ordre stelt, sal met suspensie en deportement gedreigt, en by verder onwil en tegenstand uit den kerkenraad worden gesettet. [Maer die overtuigt kan worden, dat hy eenige secreten uit de vergaderinge aen andere verhaalt en ontdekt heeft, sal aenstonts van sijnen dienst gedeporteert en van het Consistorium uitgesloten worden.]

LIX. In den kerkenraad sullen alleenlijk kerkelijke saken worden verhandelt. In desen allen betaemt het den selven als den Raad van de Stad Gods goede sorge te dragen voor den welstand van deselve, mits nauwkeurig agt gevende op haer selven, en al het volk, ten einde elk zijn ampt en Christendom wel betragte, den heiligen dienst Gods niet veragtelijk gemaakt, noch de heilige Sacramenten ontheiliget, maer allerhande ergernissen verre geweert, en de bedieninge des H. Evangeliums vrugtbaer en heerlijk moge gemaakt worden. In het bysonder leit den kerkenraad te laste na conscientie en als in Gods tegenwoordigheid de keure van de Pastoren, Schoolmeesters en andere kerkendienaers te doen, en daer nevens ernstig en voorsigtig de sleutelen des Hemelrijks te gebruiken en de kerkentucht te oeffenen, waerin sal gehandelt worden op navolgende wijze:

LX. Wanneer een Lidmaet der Gemeinte sich ergelijk draegt en vervalt in leer of leven, so lange de ergernis, schoon noch so groot en grof, heimelijk is, en maer eenige weinige bekend, word deselve niet terstont gebragt voor den kerkenraad, want een ygelijk moet eerst sijnen broeder bestraffen, en daernaer met en voor getuigen, volgens de voorschrift van den Saligmaker, maer als daermede niet gevordert word, dan eerst moet de misdaet den Kerkenraad worden aengebragt. Daeren-
tegen, is de ergernis openbaer en alomme bekend, so moet de Praeses, en als hy het versuimt, elk lid van de vergaderinge het geval in den

Kerkenraad brengen, op dat daerin gedaen worde na behoren: Want men mag de gemeente niet verbergen, dat de gansche Stad weet, en het voegt niet ymand slegts alleen en heimelijk te bestraffen, die opentlijk gesondiget heeft, maer openbare sondaers moeten niet alleen in het geheim, maer ook in het openbaer bestraft worden, op dat sy beschaemt worden. Na dat de saek voor den Kerkenraad is gebragt moeten alle omstandigheden wel en rijpelijk worden overwogen, en somtijts Committeerde van den Kerkenraad na den overtreder worden gesonden, om hem ten sijnen huise te vinden, ondervragen, bestraffen en vermanen; somtijts moet Hy in Persoon voor den Kerkenraad ontboden en aldaer nae vereisch van saken gecensureert worden; somtijts moet Hy daerboven daer toe worden gehouden, om de beledigde partie genoeg te geven, en voor den Kerkenraad afbede te doen, met betuiging van berouw en belofte van beeterschap. De misdaet kan ook wel so grof en ergerlijk zijn, dat Hy aenstonts van de tafel des Heeren moet worden afgewesen, en tot deselve niet wederom kan toegelaten worden, voor alleer Hy niet slegts voor den kerkenraad, maer de gansche gemeente afbede heeft gedaen, en de betuiging van een opregt berouw, met de beeterschap sijnes levens heeft bewesen.

LXI. Alle die door de voornoemde middelen tot inkeer en bekeeringe komen mogen niet geëxcommuniceert, of geheel van de gemeente afgesneden worden; maer die na geen vermaninge, bestraffinge, of eenige censure vragen, en daerentegen door haer quaede voorbeeld andere verleiden en aensteeken, en de gansche gemeente in gevaer stellen, sullen eindelijk door den kerkenban geheel van de gemeente worden afgesondert, en so lange buiten worden gehouden, tot dat sy van haere ergerlijke leer en leven afstand doen, en niet alleen beeterschap met den mond beloven en betuigen, maer met der daet bewijzen: En sal beide de uitsluitinge en weeder aenneminge geschieden met de plegtigheden en caëronien;

dewelke alsdan den Overkerkenraad met advis van het Classis sal voorschrijven en ordoneren. Doch dit uiterste middel mag noyt in het werk gestelt worden, als wanneer het vonnis van den kerkenraad door het advis van de Classis is gesterkt, en daernaë by sententie van den Overkerkenraad is geconfirmeert.

LXII. Indien de misdaet by uitnemenheid grof en afschouwelijk is, met naeme Valsche Leere of Ketterie, Afgoderie, Duivelsbanderlic, Seegenspreekerie, Godslasteringe, Bespottinge van God en den Godsdienst, Gewelt tegen sijne Ouders, Moord en Dootslag, Bloetschande, Egtbreuk, Hoererie daer de Trouw niet op volgt, Dieverie, Meineed of valsch getuignis in het gerigte, voorts alle sonde, die de Persoon by de Hooge Overigheid strafbaer en voor de werelt infaem maekt, alsdan sal den kerkenraad noyt genoeghen nemen in eene bloote Afbede, maer allen desen en haers gelijken terstont des Heeren Avontmael voor een tijt, langer of korter na gelegentheit, verbieden, en daertoe noyt wederom toelaten, voor alleer den overtreder de gansche gemeente, welke Hy in het openbaer geergert heeft, met eene openbare Satisfactie en Deprecatie wederom heeft versoent, dewelke altijt in de voorbereidinge voor het H. Avontmael sal geschieden op sodanige wijze, als telkens den kerkenraad sal stigtelijk oordelen.

LXIII. Die geene welke vry sijn van dese en diergelijke groote misdaden, en evenwel niet Christelijk wandelen, maer haer swaerlijk tegen God besondigen op allerhande maniere; als daer sijn die haer tot onbetaemlijke woorden, gebeerden en daden, dewelke van de Gereformeerde kerke veroordeelt sijn, laeten dwingen of verleiden, die den openbaren Godsdienst versuimen of oneerbiedig waernemen en gebruiken, die vloeken, sweeren, en Gods name misbruiken, die den dag des Heeren ontheiligen, die haer huisgesin niet wel regeeren, die haere kinderen in de Schole en Catechisatie niet senden, die tegen hare Ouders, en andere

over haer gestelt, ongehoorsaem en ondankbaer zijn, die met hare Egades niet vredig en stigtelijk leven, die vegten, slaen en smyten, die onkuische woorden, werken en gebcerden uiten, die voor de inzegeninge des Houwelijks by malkander slaepen, die haer beroep niet waernemen, maer met lediggank, dronken drinken, speelen, en andersins de gaven Gods verquisten, die van haren overvloet den armen niet meededelen, maer deselve somtijts uitwoekeren, die dronke gelagcn setten, die liegen en bedriegen etc. Dese alle en diergelijke, sullen meenigmael van de Pastoren broederlijk vermaent worden, om een ander leven te leiden, maer indien sy hartnekkig in de sonde voortgaen, en met veragtinge van alle vermaninge, van de voornoemde en andere diergelijke sonden eene gewoonte maken, voor den kerkenraed ontboden en aldaer ernstlijk bestraft worden, en by aldien dat ook niet helpen mag, sal haer de tafel des Heeren onseit worden, jae sy sullen eindelijk door de Excommunicatie geheel van de gemeente afgesondert worden en blijven, tot dat sy haer bekeeren, schoon sy niet mogten gedaen hebben, dat na de Politique wetten strafbaer is.

LXIV. Voor het scheiden des kerkenraeds sal I. altijd elk Pastor rapport doen van zijn wedervaren in de gedaene huisbesoekingc, en in val van nalaetigheit, daer over van den kerkenraed bestraft, maer anders met raed en daet geholpen worden in al het geene daer mogte zijn voorgekomen. II. Daernae sullen de nieuwe lidmaten, dewelke men gesint is aen te nemen, voorgebragt, en nae bevindinge geapprobeert of verworpen worden. III. Insonderheit heeft de Praeses met eenen heiligen ernst de omvrage te doen; Of ook eenig oud Lidmaet 't redert de laatste byeenkomste in leer of leven eenige ergernis heeft gegeven, sulks dat de kerkelijke censure verdient heeft, waerop alle Consistorialen hoeft voor hoeft in eene goede conscientie hebben te antwoorden. IV. Eenmael des jaers, te wecten voor het Christ-Feest, sal in den kerkenraed censura mo-

rum worden gehouden, wanneer elk Lid sal uittreden, en de vergaderinge nae sijn gedrag scherpelijk ondervraegt worden.

LXV. Uit het voorverhaelde blykt dat ymand te suspenderen van de Taefel des Heeren by geen Pastor alleen staet: daerom so dikmael sulks geschied, sal de Pastor met een Ouderlink in Persoon na den Overtreder gaen, ende Hem hetselve in den naem van den ganschen kerkenraed aenseggen, het waere dan dat Hy selfs in den kerkenraed verscheen, ende het hem aldaer beduidet wierde. Ondertusschen is het dikmael de pligt van een vroom en getrouw Herder, specialijk in secrete en hem alleen bekende sonden, sijne aenvertroude voor eene of meerder reisen het gebruik des H. Avontmaels te ontraden, en te betuigen, dat het sijnes oordeels, sulc een nu niet past met Gods kinderen sich aen de heilige maeltijt te verheugen, necn maer veel liever eensaem in sijne binnenkamer sijnen staet te betreuren.

LXVI. Alle Lidmaeten van de Gereformeerde kerke, groot of klein, sonder onderscheid, zijn dese kerkentugt onderworpen; nochtans leert de voorsigtigheit en bescheidenheit op eene andere maniere met Vaders, Moeders, oude lieden, Regenten etc., en op eene andere met de jonge, etc. te procederen. Voor allen dingen moeten de swakke van de hartnekkige worden onderscheiden; (maer tegen geene van alle sal men strenger zijn als tegen kerkelijke personen, dewelke gelijk sij als Lidmaten der gemeente de voorsz. censure onderhevig zijn, so sullen deselve als Op-sienders der gemeente daerenboven van haere kerkelijke bedieninge gesuspendeert, en ook wel gedeporteert worden.

LXVII. De misdaet nu om dewelke een Pastor, Ouderlink, Diaken, Kerkenraed, Provisor, Koster, Schoolmeester, Voorsanger, Voorleser van sijnen dienst gesuspendeert, of ganschelijk afgesett word, is valsche leere of ketterie, scheuringe, Simonie, Godslasteringe, trouwlose verlatinge sijnes dienstes, Afgoderie, Meineed, Dieverie, Roverie, Gewalt

en Slagerie, Egtbreuke, Hoererie, gewoone of meermael weederhaelde Dronkenschap, en in het gemeen, ongehoorsamheit tegen de regels van dese kerkenordre; voorts alle sonden, dewelke in een gemeen Lidmaet der kerke eene schielijke suspensie van het H. Avontmael verdienen, ende in het openbaer moeten afgebeden en versoent worden.) Soude het gebeuren dat ymand om eenige van de voorverhaelde redenen gesuspendeert was, en men tot geen deportement quam, maer goet gevonden worde hem in sijnen dienst te herstellen, sal hetselve egter noyt mogen geschieden, of de andere kerkendienaers sullen ten allerminsten afbede doen voor het volle Consistorium, maer de Herders en Leeraers altijt voor het aengesigte van de gansche gemeente, dewelke sy geergert hebben; sonder hetwelke men ook niet vermogen sal deselve te verplaetsen en na eene andere gemeente te senden. Die geheel gedeporteert zijn, mogen ook daernaë niet eligibel verklaert, veel minder wederom tot den Predikdienst verkoren worden, so lange sy dese openbare deprecatie niet gedaen hebben. Dog geen particuliere kerkenraed heeft magt tot de voorsz. suspensie, maer staet alleen by den Overkerkenraed, op het advis van het Classis, of andere God- en Regtsgeleerde, waer van nu vervolgens sal gehandelt worden.

Het IX. Capittel.

Van het Classis.

LXVIII. **H**et Classis bestaet tegenwoordig uit de Pastoren van Schuttorp, Northorn, Bentem, Gilhuis, One, Brandlegt, in de Overgraefschap: Voorts Nienhuis, Ulsen, Wilsum, Emblicheim, Lærwold, Veltuisen in de Needergraefschap: dewelke jaerlijks by meerderheit van

stemmen een Praeses en Scriba uit het midden van haer verkiesen, en daer neffens twe Deputati; een uit de Over-, en een uit de Needergraefschap. De Praeses stelt voor na aenroeping van Gods naem; het geene nodig is, en maekt de conclusie nae de meeste stemmen; en de Scriba brenget het geene denkwaardig is, en de Classis goetvindet, te hoeke, maer niet als wanneer de resumptie van woorde te woorde is geschied, en moet noch daerenboven alles in de volgende vergaderinge worden herlesen, wat in de voorgaende is geboekt. Deputati zijn verpligt met den Praeses en Scriba, het sy gesaementlijk, of in saken van minder aengelegentheit den last onder haer verdeelende, vooreerst I. Alle gelukwenschingen, dankseggingen, versoecken by de Hooge lands Ovrigheid, en ellers te doen. II. Alle versoecken, begeerten, en Resolutien van de Classis voor den Overkerkenraed te brengen. III. Alle Classicale be- soignes by de andere kerkenraeden uit te voeren. IV. De Proponenten en nieuwberoepene Praedikanten met assumptie van noch twe andere Pastoren, Provisionaliter of peremptorie te examineren, indien het in plena Classe niet is geschied. V. Den Overkerkenraed in de jaerlijkse visitatie der kerken, indien het begeert word, behulpsaem te zijn. In het gemeen, daer het de nood vereischt buiten de Classis de gesaement- lijke Pastoren te repraesenteren, en te doen al het geene soude en be- hoorde gedaen te worden indien de Classis compleet ware vergadert ge- weest, mits conditie, dat sy al haer doen in de naeste Classis voort- brengen, ten einde het daer geaprobeert en te boeke gebragt worde.

LXIX. Het Classis word so dikmael gehouden, als de Praeses nodig oordeelt hetselve uit te schrijven, maer ordinaer twemaal des jaers, woensdaegs na Paschen, en den laetsten woensdag in Augustus, op eigene kosten van de Pastoren. Wanneer de saken op eenen dag niet kunnen afgedaen worden, moeten de Pastoren twe of meerder blijven, sonder haer het gemeen te onttrekken: de plaetse daer van circuleert van tijt tot tijt.

door de gehele Graefschap. De vergaderinge word altijt in de kerke en kerkenkamer, en noyt, als in val van nood ellers gehouden. Die sonder verlof van den Praeses opstaen of uitgaen, verbeuren ses stuivers voor de weduwen Casse, gelijk ook die te late komen en na dat het Classicale gebed is aengevangen. Maer die haer geheel absenteren, indien sy door krankheidt, en andere diergelijke invallende onvermijdelijke nootsaakliheden niet verbindert worden, vervallen in eene boete van vijf en twintig stuivers, ten voorsz. einde aen te wenden. So wie Hem hartnekkig daertegen stelt, moet na bevindinge, door swaerder censuren tot sijnen pligt worden gebragt. De Pastoren der plaetse, alwaer het Classicale convent word gehouden, sullen datmael altijt om verscheide redenen van het Praesideren en het ampt van Scriba worden verschoont.

LXX. Het Classis sal altijt worden aengevangen met eene korte en bondige Prædicatie van den Pastor-loci; indien de Classis daertoe geen ander nomineert, en dese Prædikatie sal niet langer als eene kleine ure mogen duren, onder boete van eenen gulden voor de weduwen-Casse: En sal deselve, terwijl hy die geprediket heeft buiten staet, op de omvrage van den Praeses, de censure van alle onderworpen zijn, waer van daerna de Praeses aen den prediker tot sijne onderrigtinge so veel sal bekend maken als nuttig en nodig is. In dese Prædikatie sullen neffens de Pastoren alle Communicanten van de gemeente, mannen en vrouwen moeten verschijnen, dewelke door hooge nood daer van niet worden afgehouden. Nae gedaene Prædikatie, wanneer de Prædikant is buiten getreden, sal de Praeses niet slegts over de gedaene Prædikatie omvrage doen by sijne Amptgenoten en Medebroeders, maer insonderheit van wegen sijne Leere, Leven en gedrag in het Leer- en Herderampt, en wanneer hy dat ondersoek by de presente Prædikanten voleindiget heeft, sal hy hem tot de gansche gemeente wenden, desgelijks by deselve nauwkeurig vernemende, of'er ook yet wat op sijn comportement

te seggen valt. Wanneer Pastor of Pastores loci wederom binnen zijn, sullen de Ouderlingen, Diakenen, Kerkmeesters, Provisoren, Koster, Voorlesers, Voorsangers, Schoolmeesters, Organisten desgelijks na mal-kander uittreden, ten einde de Classis door den Pastor en de gansche gemeente, van haer doen en laten behoorlijk moge geïnformeert worden. Hetwelke alles gedaen sijnde de Praeses wederom den Pastor en kerken-raed sal vragen na het gedrag van de gansche gemeente, ten einde de Classis door vermaninge, en bestraffinge alle gebreken mag verbeeteren; maer het geene niet kan ingeschikt noch afgedaen worden, sal van haer voor den Overkerkenraed gebragt worden. Te deser tijd sullen ook eenige Deputati-Classis de karspel- en Boer-scholen visiteren, wanneer alle schoolkinderen sullen praesent zijn, insonderheit in de Classis na Paeschen, en die alsdan uitmunten, sullen altijd met de een of ander prijs tot meerder naerstigheid worden aangemoediget.

LXXI. Hier naest sullen eerst de Acta van de voorgaende Clas-sis duideljk worden voorgelesen, daernae de Acta van alle kerkenraeden der gehele Graefschap, waeruit de Praeses het nodige en nuttige moet uitkippen, en hetselve ten beste der kerke tot een stoffe en voorwerp van de Classicale deliberatie maken,) en eindelijk sorge dragen dat de conclusie van de Scriba wel moge worden te boeke gestelt. Na desen sullen de Examina van Proponenten of nieuwljks beroepene Pastoren geschieden, indien daer tijt overig is, maer anders sal men deselve aen D. D. Deputati verwijzen.

LXXII. Voor het einde der vergaderinge sal de Praeses alle Pastoren afvragen: I. Of elk kerkenraed, gelijk de voorgelesene Acta melden, ook waarlijk is gehouden en daerin allesins gehandelt na ker-kenordre. II. Indien geene kerkelijke Discipline is geoeffent, of het dan so wel staet, dat men die roede niet nodig heeft gehad. III. Of elk kerkendienaer, hoog of leeg altijt na kerkenordre sijn ampt heeft waer-

genomen, in specie, of de Leeraers ter regter tijt de huisbesoekinghe hebben gedaen, de Scholen gevisiteert, de Catechismus - Praedikation en Catechisatien waergenomen, en hoe verre sy inde verhandelinghe van den Catechismus zijn gekomen. IV. Of niemand boven het verhandelde niets weet ten beste van de kerke voor te stellen. V. Eindelijk sal men uitreden en censura morum houden, en daerop sal de vergaderinge met danksegginge tot God scheiden. Ondertusschen sal hem de Scriba haesten om de Acta Classis in het reine te schrijven, om daer van eene gelijk-luidende Copie te maken, en aen den Overkerkenraed voor de naeste sittinge te behandigen, konnende D. D. Deputati des noods den inhoud mondelijk uitbreiden en versterken.

Het X. Capittel.

Van den Overkerkenraed.

LXXIII. **D**en Overkerkenraed bestaet uit een Praesident en vier Assessoren, twe kerkelijke en twe wereltlijke, met een Secretarius of Actuarius by denselven aen te stellen: Welke alle so wel als de Praesident niet verandert worden als door den doot of vertrek, of van wegen eenig quaet comportement. De Praesident beleit en beschrijft het Collegie, doet Propositie, en besluit nae de meeste stemmen. De Actuarius bewaert alle boeken, acten, papieren tot het kerkelijke wesen der Graefschap Bentem specterende, brenget alle handelingen, Resolutien en Sententien van den Overkerkenraed te boeke; en doet alles, wat een Secretarius of Griffier in een welgestelt Collegie gewoon is te doen. De oudste kerkelijke Assessor moet in alle Sessien voor en nae het gebed en de danksegginge tot God verrigten.

LXXIV. Wanneer door versterf, vertrek, of andersins eenig lid uit den Overkerkenraad afgaet, hebben de resterende Leeden magt om een ander Gereformeert Persoon in zijne plaetse te verkiesen, en aen de Hooge Landsovrigheid ter confirmatie te praesenteren, hetwelke binnen den tijt van eene maent geschied zijnde, hy sal geregtiget zijn sessie in het Collegie te nemen na dat hy het Formulier sal hebben ondertekent, staende agter dese kerken-ordre: en terwijl hetselve word voorgelesen, sullen alle de andere Leeden bloots hoofds opstaen, en telkens met hem haere voorhene gedaene belofte verniewen.

LXXV. De plaets der Byeenkomst sal altijd in het midden der Graefschap zijn, en wel in de Stad Nieuenhuis, by aldien niet eenig speciaal geval yet anders vereischte, wanneer den Praesident de plaetse nae rade heeft te bepalen. Men sal ook nergens anders sitten als in de kerke of kerkenkamer, het ware dan iti val van nood. Den tijt hangt af van de saken die sullen voorkomen, volgens dewelke den Praesident de Byeenkomsten mag en moet vermenigvuldigen. Maer twemael des jaers, namelijk maendaegs na de Paesch-Classis, en desgelijks maendaegs na de Classis in Augustus, sal de vergaderinge van den Overkerkenraad niet mogen nagelaeten worden, wanneer de sessien ook sullen moeten continueren, tot dat alle saken afgedaen zijn, welke kunnen afgedaen worden, al soude de vergaderinge die gansche weke duren of noch langer.

LXXVI. Den Overkerkenraad is geregtigt en gehouden, alle plaetsen dewelke in dat Collegie door den doot of andersins komen te vaceren, met waardige en deftige personen aenstonts wederom te vervullen, de Praesidents-plaets met een nieuw Praesident, die van Actuarius met een ander Actuarius, die van kerkelijke en wereltlijke Assesoren met diergelijke, welke alle niet alleen mannen van de Gereformeerde Religie en van eenen onstraffelijken wandel sullen zijn, maer ook begaest met sodanige hoedanigheden, als tot de Functie van een

ygelijk vereischt worden. Daerbeneven verkiest den Overkerkenraad eenen Geestelijken Rentmeester, dewelke desgelijks niet alleen een onstraffelijk lid van de Gereformeerde kerke moet zijn, maer bequaem tot zijn ampt, en met genoegsame reële of personele cautie versien, die ook alle jaer voor den selven rekeninge moet doen van ontfank en uitgave, en op het eerste blad van sijne rekeninge den volgenden eed moet schrijven en onderschrijven:

„Ik ondergeschrevene betuige dat dese rekeninge in ontfank en uitgave deugdelijk is, en dat alle documenten daertoe specterende opregt zyn. So waeragtig helpe my God door Jesum Christum.“

LXXVII. Voorts verkiest den Overkerkenraad, in conferentie en conjunctie met de Onderkerkenraeden, als voorhene is aangemerkt, alle Pastoren, Ouderlingen, Diakenen, Kerkmeesters, Provisoren, Kosteren, Schoolmeesters, Voorlesers, Voorsangers, Organisten en derselver Onderdienaers: Maer suspendeert en deporteert meede alle Praesidenten, Assessoren, Actuarissen van dat Collegie; desgelijks de Geestlijke Rentmeesters; mitsgaders de Pastoren, Ouderlingen, Diakenen, Kerkmeesters, Provisoren, Kosteren, Schoolmeesters, Voorlesers, Voorsangers, Organisten met hare Onderdienaers, wanneer sy alle het meriteren. Ende hoewel in desen den Overkerkenraad niet heeft te confereren met de Onderconsistorien, sal evenwel tot het deportement van de Overkerkenraeden en Pastoren niet treden als na ingenomen advis van de Classis, of van onpartijdige God- en Regtgeleerde van eene Gereformeerde Universiteit.

LXXVIII. De misdaet nu om dewelke een Overkerkenraad deportement verdient is de eigenste, om welke te voren is geseyt dat een Pastor moet gecasseert worden, insonderheit, by aldien een Overkerken-

raed kan overtuigt worden van Simonie of eenige andere corruptie. De eigenste reden sal genoeg zijn tot afsettinge van eenen Geestlijken Rentmeester, jae sonder deselve mag hy bedankt worden so wanneer te eniger tijt bespeurt word, dat hy het gelt onder sich hout, en de Pastoren of andere tot sijnen laste staende niet betaelt; jae ook wanneer hy manqueert jaerlijks sijne rekeninge te doen.

LXXIX. Wanneer een ergerlijk Lidmaat der gemeente sal geobligeert worden tot openbare kerkenboete, of dat deselve sal geexcommuni ceert en geheel afgesneden worden, is sulks desgelijks den Overkerkenraed aenbevolen te statueren en reguleren, gelijk van het deportement der Pastoren so even geseit is. Het word mede hare Godvrugtigheit, wijsheit en voorsigtigheit betrouwet in eenige andere swaere gevallen niets finael te vonnissen of af te doen; met name in Processen van aengelegentheit over Egt-Kerken- en Armen-saken, als na ingenomen advis voorsz.

LXXX. Want het is ook het ampt van den Overkerkenraed, alle Egtsaken na Gods woord, en de wereltlijke Regten sonder appel of revisie, hy regtelijke decisie te ontscheiden; Desgelijks alle saken de kerken en Armen aengaende, en eindelijk alle processen, welke de Overkerkenraden en haere Secretarissen, Geestlijke Rentmeesters, Pastoren, Ouderlingen, Diakenen, Kerkmeesters, Provisoren, Kosteren, Schoolmeesters, Voorlesers, Voorsangers, Organisten en haere Onderdienaers raken, in dingen haer ampt betreffende, sijnde voor geen andere regtbank convenibel.

LXXXI. Ook moeten de Overkerkraeden jaerlijks in den somer, het werk onder haer verdeelende, eene algemeene visitatie doen door de gansche Graefschap, en daerin het Classis en alle onder-Consistorien, voorts alle kerken, Kapellen, weemen, scholen en allerhande geestlijke gebouwen; desgelijks alle Pastoren, Ouderlingen, Diakenen, Kerkmees-

[The page contains extremely faint and illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is scattered across the page and cannot be transcribed accurately.]

FORMULIER

by De Overkerkenraden en der selver Secretarius te
ondertekenen voor het aenvaerden van haer ampt.

Wy ondergeschrevene Overkerkenraeden en Actuaris in de Graeffchap Bentem geloven en bekennen dat de boeken van het Oude en Nieuwe Testament het woort van den ewigen en waeragtigen God zijn; en dat de Gereformeerde Religie, so als deselve in den Heidelbergchen Catechismus word voorgesteld, daer mede overeenkomt. Wy beloven ook heiliglijk, dese onse Belijdenis waerdig te wandelen, en daer by te leven en te sterven; het belang en beste daer van overal, en inson-

derheit in de Graefschap Bentem te beyveren: . . Voorts de bovenstaende kerkenordre, so veel ons aengaet te onderhouden, regt en gerechtigheit te hanthaven, en alle-
sins met eene onergerlijke conscientie voor God en voor de menschen ons ampt te verrigten. So waeragtig helpe ons God door Jesum Christum.

FORMULIER

by de Pastoren te ondertekenen voor dat Sessie
nemen in de Classicale vergaderinge.

Wy ondergesz. Pastoren der Graeffschap Bentem geloven met onse herten, en bekennen met den monde, dat de boeken des Ouden en Niewen Testaments het woort van den ewigen en waerachtigen God zijn, en dat de Christelijke Reformeerde Religie, so als deselve in de Articulen des Christelijken geloofs en den Heidelbergfchen Catechismus is begrepen; daer neffens nader uitgedrukt staet in sekere XII. Articulen zijnde in de Graeffschap Bentem in den jaere 1613, 1617, 1624. plegtelijk aengenomen, is de reine en saligmakende Leere en

Godsdienst, in dewelke wy gedenken te leven en te sterven, en des noods dese gewisse waerheit met ons bloet te versegelen. Wy beloven daerneffens in plaetse van eede, dat wy niets sullen schrijven, leeren, of prediken als het geene daer mede overeenkomt, en in alle deelen ons ampt en Christendom getrouwelijk sullen tragten te vervullen, so, als het ons in de Bentemsche Kerkenordre is voorgeschreven, gelijk wy ons ook by eenig misval of gebrek gaerne de censure der Kerke onderwerpen.

FORMULIER

by de Pastoren, Ouderlingen, Diakenen, Kerkmeesters, Provisoren en alle Consistorialen in den Kerkenraed, voor het aenwaerden van haer ampt te ondertekenen.

Wy ondergeschrevene Pastoren, Ouderlingen, Diakenen, Kerkmeesters, Provisoren geloven en bekennen opregtelyk, dat de boeken des Ouden en Niewen Testaments het woort van den waeragtigen God zijn, en dat de Gereformeerde Religie, uitgedrukt in den Heidelberg-schen Catechismus, daer mede allesins overeenkooft, welkers best en welyaren wy aennemen getrouwelyk te bevereren, en daerin te leven en te sterven. Wy beloven

ook heiliglijk dat wy niet sullen leeren of schrijven, als het geene daer mede overeenkooft, en eindelijk dat wy elk ons ampt na vermogen sullen tragten waer te nemen, so als het ons in de Bentemsche Kerkenordre word voorgeschreven: Gelijk wy ons by eenig verfuim, misval of gebrek gaerne de censure der Kerke onderwerpen.

FORMULIER

by De Kusters, Schoolmeesters, Doorlesers, Doorsangers, Organisten voor het aenwaerden van haeren dienst te ondertekenen.

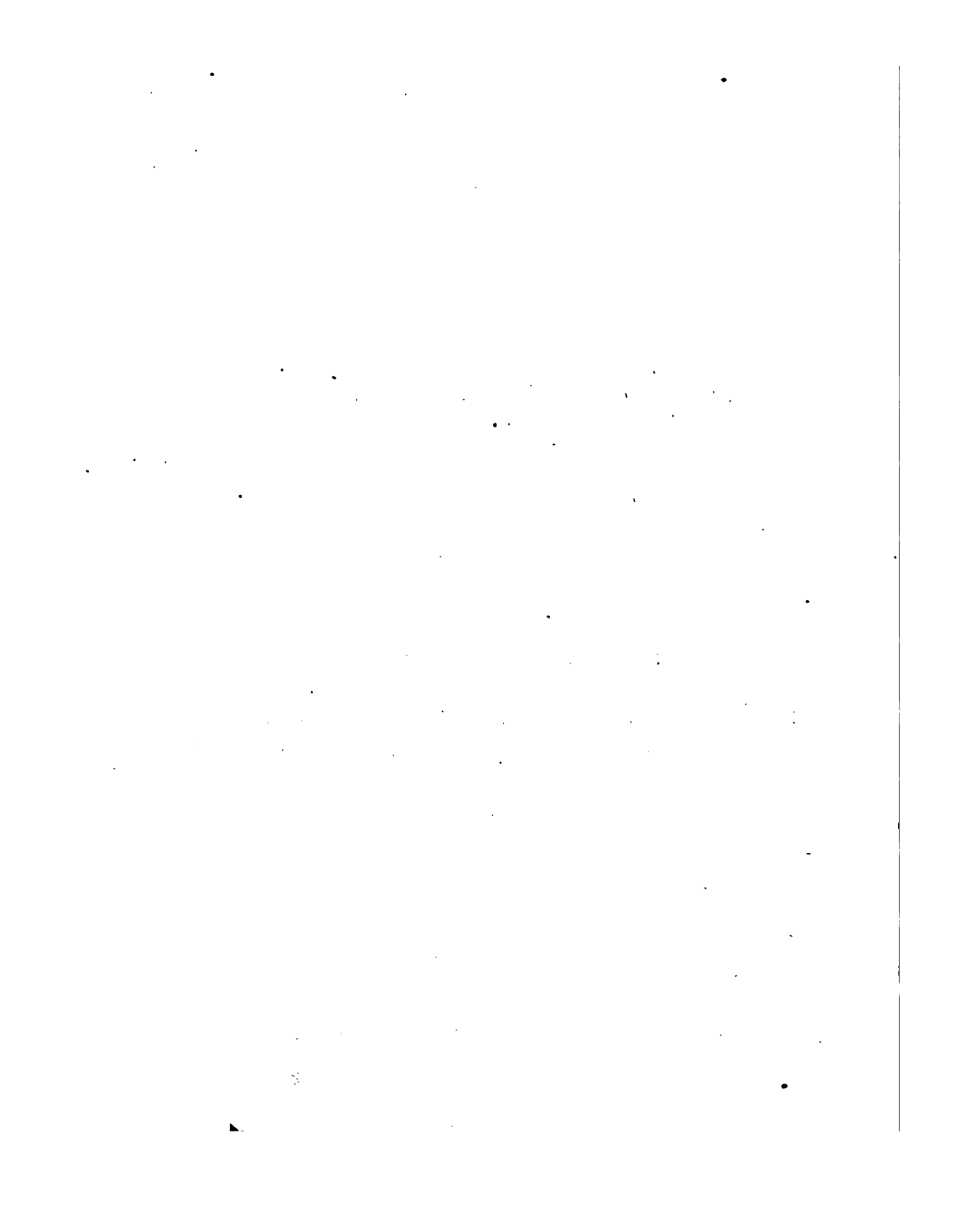
Wy ondergeschrevene Kusters, Schoolmeesters, Voorlesers, Voorzangers, Organisten geloven en bekenen opregtelijk, dat de boeken des Ouden en Nieuwen Testaments het woort van den waeragtigen God zijn, en dat onse Gereformeerde Religie, so als deselve in den Heidelbergfchen Catechismus uitgedrukt staet daermede volkomenlijk overeenkomt, in dewelke wy ook door Gods genade tot den laatsten druppel van ons bloet hopen te

volherden. Wy beloven mede heiliglijk, onse leerlingen in de gronden van deselve vlytiglijk te onderwijzen en elk ons ampt en Christendom also te verrigten en te betragten, als het ons in de Bentemsche Kerkenordre word' voorgeschreven; gelijk wy ons by eenig verfuim misval of gebrek gaerne de censure en straffe daer toe staende eerbiedig onderwerpen.

ANHANGSEL
DER
BENTEMSCHER KERKENORDRE.

INHOUDENDE:

- I. Fundatie van den Overkerkenraed A. 1613.**
 - II. XII. Artioulen in den jare 1613. 1617. 1619. 1624. plegtelyk aengenomen.**
 - III. Vergelyk en Compromissariale uitspraek door sijne Maj. WILLEM, Konink van Groot Britannien &c. loffelyker memorie, gedaen in 's Gravenhage in den Jare 1701.**
 - IV. Garantie van sijne Koninkl. Maj. in Pruyssen, en de Hoog: Mog: Heeren Staten Generael daerop gevolgt.**
-

№ I.

COMMISSION UNDT BESTALLUNG ZUM OBERNKIRCHRATH.

Wir Arnoldt Jobst, Graff zu Bentheimb, Teckelenburg, Steinfurt, undt Limburg, Herr zu Rheda, Wevelinghoven, Hoya, Alpen undt Helffenstein, Freyherr zu Lennep, Erbvogt zu Collen thuen kundt undt bezeugen hiemit vor jedemmenniglichen: Demnach Wir, als von Gott den Allmächtigen, an diesen orth verordnete Hohe Landes Obrigkeit, bey uns Christlich behertziget, das uns bey dieser unserer regierung für allen dingen obligen undt gebühren wolle, das Geistliche Regiment, und was dehme anhängig, mit Christlichen eiffer undt ernst fleyszig undt treulich in achtung zu nehmen, dasselbe richtig zu bestellen undt verwalten zu lassen, dahero jungsthin selbst den zu standt unserer kirchen genädig untersuchet undt visitiret, auch für guth angesehen, undt sehr ersprislich befunden das von uns zu absölchem Geistlichen regiments undt standts verwaltung undt erhaltung, etliche gotsförgtige, verständige undt erfahrne personen specialiter verordnet werden mögten; als haben wir zu dem ende verordnet, deputiret undt bestellet, verordnen, deputiren undt bestellen, auch hiemit und kraft dieses solemniter undt beständiglich, die Edele, auch Ehrwürdige, Ehrenveste, undt Hoghgelährte, unsern Drostern, Hoffmeistern, Professoren Rhat, undt liebe getreuen, *Adolffen von Beesten*, *Bertolt von Stampa*, *Hermannum Ravensperg*, der H. Schrift Doct. (welchem auch hiebevorn die ordinaria inspectio über unserer Graffschaft Kirchen undt Kirchendiener gl. von uns anbefohlen, undt vertrauwet worden, auch noch gnädig beholen undt vertrawet wirdt) undt *Johan Pagenstecher* der Rechten Doct. undt wöllen gnädig das dieselbe sambt undt sonders auff den Gottesdienst, Kirchen Schuel Ehe-

undt Armensachen, in dieser unsrer botmässigkeit, mit getreuen fleis, Christlichen eyffer undt ernst gute auffacht haben, wie undt welcher gestalt unsere Prediger Kirchen undt Schueldiener unter unsern gebieth, in lehr undt leben sich verhalten, unnachlässig inquiriren, daruber so offft es nöhtig, visitationes anstellen, wie undt welcher gestalt die sämpliche Kirchen, Pastoreyen, Vicareyen, Clöster, undt andere Geistliche, auch Schuel undt Armen güter verwaltet, bedienet, empfangen undt berechnet werden, auffs getreu und eiffrigst sich erkundigen, die gebrechen ad notam nehmen, undt so viel müglich verbessern oder abschaffen, zu dem ende den Kirchen, Armen undt andrer Geistlichen gütern rechnungen beywohnen, sonsten auch die vor diesen veralienirte oder von andern gehobene, untergeschlagene undt vorenthaltene Geistliche undt Armen güter, beweg oder ohnbeweglich, wie auch derselben pfächten, renten, zinsen undt auffkufften, mit allen ernst, ohne ansehen der personen, zum vorigen standt wider zu bringen, sich embsiges fleisses angelegen seyn lassen, dieselbe von den besitzern, oder detentatoren, entweder in der güte, oder durch rechtlichen zwang, sambt undt sonders, durch sich selbst, oder ihre substituirtte vollmächtige einfordern, zu recht bringen, ad pios usus, undt zu erhöhung unsers Geistlichen registers intraden, bescheidentlich legen undt wenden, des wegen auch das Geistliche register fleissig visitiren, dessen intraden, landereyen, undt andre dar zu gehörige güter auff treuiste judicialiter, undt extrajudicialiter, verpfachten, austhun undt verbeuren, also alles in gutem esse undt wohlstandt bringen undt halten, des wegen auff unsrer Cantzeley weiter nachrichtung jedesmals, so nötig fordern; darneben die streitige Ehesachen fein ordentlich undt der gobühr nach, mit einladung der personen undt bestimmung der terminen, endtlich nach Gottes Wort undt weltlichen rechten entscheiden undt schlichten; auch auff die Presbyteria fleissige achtung geben, dieselbe in guten gang undt lwang erhalten, undt was ferner in obgemelter Geistlicher regiments verwaltung dienlich undt nöhtig, verrichten undt verschaffen sollen: eine solche mühe undt arbeit auch sie sambt undt sonders guthwillig auff sich genohmen, undt nach ihren besten verstandt undt vermögen, nächst Göttlicher Hülffe, diesem also getreulich nach zu kommen uns unterthänigh versprochen undt angelobet. Undt demnach diese verwaltung ohne coercion undt zwang nicht wohl geschehen magh; als befahlen wir hiemit, allen unsern Beambten, Predigern, Richtern, Bürgermeystern, Vögten, Provisoren, auch Gerichtsdiepern gnädig, undt

wöllen, das dieselbe auff ersuchen obgesagter unsrer verordneten, ihuen nicht allein allen bericht in allen sachen ohnfehlbar, undt ungevinschet mittheilen undt einschicken, sondern auch auff erforderen mit executions, undt anderen zwangs mitteln ungesäumt die hülffliche handt bieten undt daarreichen sollen, so lieb ihnen sambt undt sonders ist unsre höchste ungnade und arbitrari straff zu vermeyden. Zur warheidt urkundt undt festerhaltung haben wir dis mit eigener handt unterschriben, auch unser abgehohren Secret Insiegel wissentlich vortruckken lassen. Geschehen auff unsern Schloß Bentheimb. A. 1613. den 13. Octob.

Für solche mühe undt abwartung wir unsern Rbat Doct. Pagenstechern alle jahr auff Martini 8. Müdde roggen von unsrem Receptore der Geistlichen gütern zu empfaen gnädig verordnen,

Signatum ut supra

ARNOLDT JOBST,
Graff zu Bentheimb.

N° II.

A R T I C U L I

In visitatione Ecclesiastica Comitatus Benthemensis Anno 1613. mense Martio concionatoribus propositi, & in solenni atque extraordinario conventu in arce Benthemica Anno 1617. mense Aprili recepti denuo & approbati.

Q U Æ R I T U R.

I. De Essentiae divinæ Unitate.

An credas, unam et individuum esse divinam essentiam, seu Jehovam Deum nostrum esse numero unum.

II. De Personarum Trinitate.

An credas, in essentiae divinae seu Deitatis unitate esse tres distinctas, aequales et coessentiales personas, Patrem, Filium, et Spiritum Sanctum.

III. De persona Jesu Christi.

An credas, Jesum Christum in una persona esse verum Deum, ab aeterno ineffabiliter à Patre genitum, et verum hominem, in tempore ex Maria virgine sine peccato natum.

IV. De officio Christi in genere.

An credas, Jesum Christum nobis à Deo datum et ordinatum in Prophetam, Pontificem et Regem.

V. In specie, de officio Christi Prophetico.

An credas, Christum Prophetam nobis salutem et ejus viam annuntiasse; ideoque per modum Arbitri et internuntii nostrum Mediatorem esse.

VI. De Officio Sacerdotali.

An credas, Christum Pontificem non modo pro nobis in his terris intercessisse, et adhuc in coelis apud Patrem intercedere; sed etiam passione et morte sua, tanquam sufficientissimo lytro, nos à peccatis et morte aeterna liberasse; adeoque etiam per modum et intercessionis, et solutionis Mediatorem nostrum esse.

VII. De Officio Regio.

An credas Jesum Christum partam et paratam sua passione Gratiam vere credentibus et poenitentibus efficaciter Spiritu, Verbo et Sacramentis applicare, eosque in eadem Gratia perseveranter conservare; adeoque tandem per modum applicationis et conservationis nostrum Mediatorem esse.

VIII. De efficacia meriti Christi.

An credas, extra Christum nullam haberi et obtineri posse salutem; proindeque patres in Veteri Testamento non minus fide in Christum tunc venturum, justificatos et salvos factos esse, quam nos

in Novo Testamento, fide in Christum nunc exhibitum justificamur ac salvamur.

IX. De pædo-Baptismo.

An credas, infantes, non minus ac adultos, ad Fœdus Dei gratuitum pertinere, et eis Signum et Sigillum Fœderis, videlicet Baptismum non esse denegandum.

X. De Electione.

An credas, Deum ante jacta mundi fundamenta in Christo Jesu nos elegisse, et in adoptionem filiorum ordinasse, secundum beneplacitum voluntatis suae, in laudem gloriosæ suæ Gratiae, et ad id, ut sancte et inculpate coram Ipso in charitate vivamus.

XI. De salvatione.

An credas, Deum velle ut omnes credentes et poenitentes salvi fiant: Incredulos vero et impœnitentes, qui in impietate et infidelitate pertinaciter ad finem perseverant, certo aeternae damnationi adjudicaturum.

XII. De salutis mediis.

An credas, in Salutis mediis, initium, medium ac complementum Deo in solidum asscribendum, non autem viribus et operibus humanis, eorumque meritis, sive totaliter, sive ex parte tribuendum esse: licet Deo ad salutem operante, pii et fideles per Dei gratiam cooperentur.

Als im ihar tausend sechzhundert siebenzehen, monaths Aprilis der Hochwolgeborner Graff und Herr, Herr Arnold Jost, Graff zu Bentheim, Teklenburg, Steinfurt und Limburg, etc. unser genädiger Herr auf Ihr Gräfl. G. Schloß Bentheim conventum solemnem aller Lehrer und prediger Götliches wortz in ihrer G. Grafschaft durch den verordneten Bentheimischen Oberkirchenrhat ausschreiben lassen, und in der Hofcapellen gemelten convent in eigener person genädig beygewhonet, ist beneben anderen unterrédungen, deliberationen und conclusionen, davon in gehaltenen protocol gute nachrichtung zu finden, für gut und rhatsam angesehen, einbelliglich gewilliget und beschlosszen; das für erst der ge-

dagter von Ihrer Gr. G. genädig bestelter Oberkirchenrhat, und folgens alle prädiger mit mund und hand bekandnüs und gelübñüs thäten, wie sie dan auch kraft dieses thuen und geloben für den allwissenden Gott, daz sie die Lherpuncten, so von anfang, mittel und ende unserer sälligkeit in Chur Phaltz Heidelbergischen Catechismo verfasst sein, für regt und whar halten, und glauben, und respective Lheren und predigen; auch einhellig und aufrigtig dabey die tage ihres lebens durch Gottes hülf und genade verpleiben wöllen. Welches alles die sämptliche prediger mit handtastung an Ihr H. Gr. G. unterthänig angelobet. Wie dan auch zu mehrern urkandt und befestigung des Oberkirchenraths zeitlicher Präses und sämptliche prediger dieses exemplar des gemelten Heidelbergischen Catechismi, welches beim protocol, als ein solemnu zeugnüs behalten und verwahret werden sol, mit eigener hand eingezeichnet.

Actum aufm Gräflichen hauze Bentheim am 29. ob gemelten monahts und ihars.

Herman Ravensperg D.

Hermannus Strickius subscripsi.

Arnoldus Himse, pastor tho Larwolt.

Johannes Holsteinus, pastor Scutorfiensis

Hermannus Berchhaus, diener zu Brandlegt.

Johannes Piccardus, Ecclesiastes Bentheimensis.

Wilbrandus Fockink, Pastor in Ohne.

Gerhardus Perizonius, pastor Gildehufanus.. . . .

Menco Sutoris, pastor in Northorn.

Henricus Rusius, pastor in Velthausen.

Frederikus Kemmener, pastor in Ulfen.

Bernhardus Tineken, pastor in Emelcamp.

Arnoldus Rump.

Abrahamus Heroldus.

Bernhardus Palthe.

Albertus Hoet, cominister ejusdem Ecclesiae.

Johannes Sutoris, Ecclesiarum Neohufensis & Velthusensis administer.

Lucas Sporck.

Henricus Degner.

Hermannus Hoet.

Als im Jahr 1619. am 1. November zu Northorn von den Hoogwolgebornen Graven und Herren Arnold Jost, Graven zu Bentheim etc. unseren genädigen Herren Synodicus conventus ausz Christlichen bedenken, und wigtigen urzachen genädig ausgeschriben und gepürlich gehalten worden, welchen Ihr G. G. in eigener person genädig beigewhonet, in welchen auch der Oberkirchenrath praelent gewesen, und alle actiones dirigiret; so ist unter andern auch gutgefunden, dasz die hievor zweimahl fürgestellte, und aufm letzten blat dieses buchs beschriebene zwolf articuli abermhale den sämptlichen predigern der Ober- und Niedergrafschaft fürgelesen, und von allen und einem, jedem vor haupt, bona fide, loco juramenti mit klahren ja beantwortet würden: Welches dan praevia seria admonitione geschehen. Und haben die Herren Predigere itzgenante articulen abermhale agnosciret, approbiret und Gottes wort conform erkläret, der gestalt, dasz sie sampt und sonders in obgemelten Synodo, als fürm angesigte Gottes, und für ihrer hohen obrigkeit sich verphlichtet bey solchen articulen standhaftig zu pleiben, zu leben und zu sterben. Und weilen die mhergemelte predigere solche articulen und confession, neben der Lher des Heidelberglichen Catechismi mit eigener handschrift im ihaere 1617. aufm Gräflichen Schlosz Bentheim in der Hofcapellen, wie im ersten blat dieses buchs zu ersehen, bekräftiget, als bekanten sie, dasz sie annoch mit sölicher handschrift sich verobliget hielten, eben als wen sie aufs neu wieder unterschrieben hetten, gelobten zu Gott, dasz diez ihre aufrigtige meinung wäre. So ist dan dar auf guth und rhatfam gefunden; dasz wegen der posterität neben den protocol, so in guter verwharung vom Obermkirchrath und Classe genommen, diesz memoriael albie vor diese articulen, gezeichnet, auch wegen und in nhamer der Oberkirchrhäte von Doctor Ravensperger des gehaltenen Synodi erwählten Directorn, und von Hermanno Strickio Praeside Classis ejusden nomine unterschrieben. Actum et scriptum Bentheimae in confessu Senatus Ecclesiastici die VIII. Novembris ut supra.

Hermannus Ravensperger, subscripsi nomine Senatus Supremi Ecclesiastici, qui Bentheimiae est.

Et ego Hermannus Strickius pro tempore Praefus confiteor in celebri illo conventu, qui Northornae fuit, cum a nemet

ipso, tum v. ab omnibus et singulis nostris fratribus, qui prioribus actionibus subscripserunt, et huic Synodo omnes Deo benigne favente iterum interfuere, confessum, promissum juratumque esse, quod supra est scriptum. Quod ipsum meo et singulorum nomine hac mea manu attestor.

Als im ihar 1624. am dritten tage Septembris in nhamen und von wegen des Hochwolgeborhnen Graven und Herren, Herren Arnold Jost Graven zu Bentheim etc. unlers genädigen Herren von dero selben wholbesthalten Ehrwürdigen Obernkirchrat ein Synodicus conventus aus Christlichen wholbedenken ausgeschrieben, und heut in gegenwart hochgemelter Ihr Gr. Gn. uf der Hofcapellen gehalten, als Tein den anwesenden predigern so diesen Synodo beigewöhnet durch den Ehrwürdigen Hochgelharten Herren Hermannus Ravensperger der Heiliger Schrift Doctoren, und der Kirchen der Grafschaft Bentheim Inspectoren die im ihare 1613. verfassete und aufm letszen blat dieses buchs beschriebene zwolf Articulen erstlich deutlich und verständlich vorgelesen, und darauf eines jeden und lämpliche antwort gefürdert. Welche articuli die anwesende prediger nicht alleine mit dasz wörtlein *ja* und das ein ieder, und alle der Heiligen Schrift gemäs beantwortet, sonderen dasz sie furn angigsigte Gottes, und fur ihrer Hohen Obrigkeit mit handtastung sich verpflichteten bey sölchen articulen standhaftig zu verpleiben, zu leben und zu sterben. So ist darauf vor guth und rhatfam gesunden, dasz wegen der posterität, neben den protocol, so bey den Oberkirchrat in guter verwharung, dis memoriael alhier vor diese articulen gezeichnet, auch wegen und in nham des Oberukirchrats von Herren Doctor Ravenspergern des gehaltenen Synodi directoren und Gerharo Perizonio praeside Classico unterschrieben worden. Welches gelchehen uf m Gräfslichen Schlosz Bentheim. Anno et die ut supra.

Ex voluntate et jussu supremi senatus Ecclesiastici subscripsit, et sinceritatis atque integritatis nostrae in Orthodoxa religione hanc manum tanquam testem suo et collegarum suorum nomine posteritati reliquit. Anno et die ut supra.

Herman Ravensperg.

*Ego Gerhardus Perizonius electus Praeses meo meorumque sym-
mistarum Ecclesiarum Benthemicarum ministrorum nomine
idem hac mea manu confirmo. Anno dieque ut supra.*

Demnach in dieser Graffschaft Bentheim etliche neue prediger zu Northorn, Neuenhaus und Velthausen, wie auch zu Ohne in diesen 1624. ihar zu verordnen; so sein an 22. Jan. selbiges ihares dieselbe erwhelet und beruffen, und denselbigen die binden in diesen buch verzeichnete articuli mit zu unterschreiben zugembudet, auch von ihnen solches gutwillig verriget, wie folget.

*Johannes Wilhelmus Hüdwhol Simmeria Palatinus, designatus
minister Neuhusianæ Ecclesiae, nec non Velthusanæ.*

Jacobus Vöcking designatus minister Ecclesiae Ohnensis.

Albertus Hoet, designatus minister Ecclesiae Northornensis.

*Johannes Heldt, designatus minister Ecclesiae in Lhar. 9. Juny
a 1625.*

*Johannes Strick, designatus minister Ecclesiae Nienhusensis et
Velthusensis 22. Septemb. Anno 1625.*

*Johannes Leonhardus Seitherus Eppinga Palatinus, designatus
Minister Ecclesiae Gilhusanae.*

*Adolphus Matthias Niehaus Teclaeburgensis, designatus Minis-
ter Ecclesiae Gilhusanae, die 1. Nov. Anno 1628.*

*Johannes Loman, designatus minister Ecclesiae Gilhusanae. 19.
May. A. 1635.*

*Joannes Snetlage, designatus minister Ecclesiae in Brandlegt. 14.
Septembr. A. 1634.*

*Gerhardus Sutoris, designatus minister Ecclesiae Northornensis.
23. Septemb. 1636.*

*Johannes Nortbekke, designatus minister Ecclesiae Northornensis.
20. Octobr. A. 1638.*

*Adolphus Conradus Rumpius, designatus minister Ecclesiae
Northornensis. 11. Decemb. A. 1639.*

*Ludolphus Huisinge, designatus minister Ecclesiae in Emmelichem.
Ao. 1651, 18. April.*

Nomina ministrorum Scholarum Comitatus Benthemici; qui postscriptos articulos oris confessione receperunt et manus subsignatione approbarunt.

Everwinus Nortbeek designatus scholae minister in Scutorf.

N° III.

VERGELIJK en COMPROMISSARIALE UITSPRAAK van syne Brittanische Majesteit.

(1.)

Nota: **WY** ondergeschreve, **ARNOLD MAURITZ WILLEM ter eenre, en ERNST en STATIUS PHILIP ter andere zyde, Graven te Benthem, Steenfort, Tecklaburg, etc.** gelijk luydende **Compromis by de Heeren Graven Ernst ende Statius Philip geteyckent heeft maer dit onderscheyt, dat de Namen in het Hooft deses gesublineert te eerste laetst, of de twee laatste eerst geset zijn, als te de originele Com-** **WY** ondergeschreve, **ARNOLD MAURITZ WILLEM ter eenre, en ERNST en STATIUS PHILIP ter andere zyde, Graven te Benthem, Steenfort, Tecklaburg, etc.** dat de openstaende differenten en geschillen, dewelcke tusschen haer nu eenige jaren aen den anderen hebben getrotteert, uit den wech wierden geleght, en geaccommodeert, ende dat hoogstgedachte sijne Majesteit de adimpletie van het soo genaemde Byleveltsche Verdragh daer toe het gereedste middel oordeelt te zijn, verklaren by desen, dat wy voor ons, ende onse Erfgenamen en Successeurs, na een volkomen overleg, en uyt goede redenen ons daer toe moverende, hebben overgegeven en geacordeert, gelijk wy overgeven en accorderen by desen, dat wy met den anderen over de adimpletie van het voorschreve Byleveltsche Contract in der minne, en *de plano* sullen frachten te verdragen, ende in cas wy in de selve onderhandelinghe den anderen niet konden verstaen, soo submitteren wy ons volkomenlijk daer omtrent aen de decisie, ende het oordeel van hoogstgedachte sijne Koninghlijke Majesteit van Groot Brittagne: Belovende by desen, voor ons, en onse Erfgenamen en Successeurs, dat wy ons na des selfs uytsprike sullen gedragen, versoekonde sijne Majesteit met alle respect by ontstentennisse van ons onderlinge verdrag, de voorschreve decisie en uytsprike te willen doen, en die in alle sijne deelen te willen executeren.

Noch is geacordeert, dat de sustenue van **Grave ERNST en STATIUS PHILIP** aengaende de invaliditeyt des Byleveltschen Contracts in sijne waarde

en onwaerde gelaten zijnde, hun sal vrij staen de voornoemde sustenue in rechten te kunnen allegeren; daar en soo sy te rade souden mogen werden.

Wijders verklaert meer gemelden Grave ARNOLD MAURITS WILLEM, soo voor hem als voor des selfs Erfgenamen en Successeurs, dat hy de *gravamina Ecclesiastica* en *Politica*, soo ras als hoogst-gedachte sijne Majesteit de decisie en uytprake sal hebben gedaen, sal reguleren en wech nemen, gelijk hij die van nu voor, als dan reguleert ende wech neemt by desen, ende op de volgende maniere, als hier onder van woorde tot woorde geinse-reert staet, onder de reserve en aentekeninge op den tweeden articul van de *Gravamina Politica* breeder in margine geëxprimeert.

I.

De protesterende ingezetenen der Graefschap Benthem sullen allesints in den staet en observantie harer Religie, in den jare 1624. tot de veranderinge van wijlen Heere Grave ERNST WILLEM in den jare 1668, gelaten, herstelt en beschermt werden.

II.

Dienvolgende sal de oude afgeschafte Over-Kerckenraedt, ofte het Opper-Consistorium, ingestelt tot waerueminge van het Geestelijk of Kerckelijck regiment door wijlen Heer Graef ARNOLD JOOST, wederom aengestelt werden, en bestaen uit vijf personen, ten deele Geestlijke, ten deele Wereltlijcke, welke tot dat ampt bequaem, en alle van de Gereformeerde Religie sullen zijn, met name:

Nota:
Dese Na-
men ende
Persoonen
zijn geëx-
primeert in
sijn Maje-
steits Uyt-
sprake.

III.

Wanneer een van de selve door versterf of andersints komt af te gaen, sullen de resterende Leden een ander Gereformeert Persoon in sijne plaets verkiesen, en den selven aen de Heeren Graven als Landts-heeren praesentieren, om binnen een maent geconfermeert te werden.

IV.

De voorschreve Over-Kerckenraedt sal van tijdt tot tijdt na onder ge-woonte, en vereysch van saken vergaderen en besoigneren, doende alles wat men volgens de Fundatie van den dertienden October 1613. plagt en behoort te doen, en van alle sijn daer goede notulen en protocol houden, door een Actuarius, die daertoe gequalificeert is, by het voorschreve Opper-Consistorium te verkiesen.

V.

Voornamentlijk sal den Over-Kerckenraedt sorge dragen, dat de vacante Pastoryen, School-Koster- ende Organist-diensten speedig, en wel, wederom voorsien werden; ten welken eynde de persoen sal aengestelt wer-

den by de Opper-Consistorialen, met de Leden des Onder-Kerckenraedts daer de plaetse vacceert, by meerderheyt van stemmen. Daer na sal de aen-gestelde persoon peremptorie van haer worden geëxamineert, of van het eer-waerde Classis, op haer begeerte: bequaem bevonden zijnde, sal hy de hooge Overigheyt gepræsenteert, ende van de selve binnen een maent geconfermeert werden, sonder daar voor yetwes te genieten, uytgenomen de jura en leges van de Cancelerye, welke niet een somme van twaelf rijcksaelders voor een Pastor, en ses voor een Schoolmeester, Koster of Organist sullen excederen. Na de confirmatie sal hy van twee Gecommitteerden des Kerckenraedts geordineert en geinstalleert worden in tegenwoordigheyt van een Graeffelijke gecommiteerde op kosten van de gemeente, sullende elck gecommiteerde, boven de wage-vrachten, noyt meer als twee rijcksaelders daegs genieten, sonder echter een particulier Collator, die eenig recht heeft daar mede te præjudiceren.

VI.

Voorts sal meer gemelde Over-Kerckenraedt ten minsten eens des jaers de Classicale vergaderinge, de Onder-Kerckenraden, en de gesamentlijke Gemeentens visiteren, om alle gebreken te verbeteren, sullende in de Kercken-boete mogen procederen, niet alleen tot suspensie, maer oock tot het deportement van Prædikanten, Schoolmeesters, Organisten, Kosten, Geestelijke Rentmeesters, Kerk en Arme Provisoren, ende hare onder-Dienaars, die het meriteren, mits dat daer van notificatie aen sijn Excell. werde gedaen, sonder daer door de executie te suspenderen.

VII.

De voorschreve Over-Kerckenraedt sal op alle Geestelijke goederen nauwkeurigh acht geven, ten eynde daer van niets veralieneert, noch tot eenig ander gebruyck besteedt werde, als tot nutte van de Gereformeerde Godtsdienst; daarom sullen de Geestelijke Rentmeesters, en alle Arme en Kercken Provisoren, onder de opsicht van meer gemelde Kercken-raedt staen, sullende eens des jaers voor haer van ontfang en uytgave, in tegenwoordigheyt van een van sijn Excell. gecommiteerden, rekeninge doen, het ware dan dat in dese of geene Steden of Dorpen een andere gewoonte ware, daer het by het oude gebruyck sal blijven; om welke oorsake den Geestelijken Rentmeester (dewelcke altijt van de gereformeerde Religie sal zijn) van het Opper-Consistorie oock aangestelt, ende t'elkens by de vacature van sijn ampt, van de hooge Overigheyt geconfermeert sal werden, so als van Pastoren, Kosteren en Organisten art. 5. is gesegt.

VIII.

Noch incumbceert den Over-Kerckenraedt alle Echt-saken, na Godts Woordt en de Wereldlijke Rechten, sonder appel of revisie by rechtelijke

decisie te ontscheyden; desgelijcks Armen- ende Kercken-saken, ook alle Processen, welke de Pastoren, Schoolmeesters, Kosteren ende Organisten om eenige redenen haer ampt concernerende worden aengedaen, zijnde voor geen ander Rechtbanck convenibel.

IX.

Wanneer de Kerckenraedt tegens eenige scandaleuse Leden der Gemeente verder proceddeert, als tot de verbiedinge des heyligen Avondtmaels, ende deprecatie voor den Kerckeraedt ter plaetse daer de ergernisse begaen is, (het welke de Onder-Consistorien altijd geëxerceert hebben, en voortaan sullen exerceren) en dat men genoodtsaecht wordt het scandael openbaerlijk voor de Gemeente te laten repareren, of dat het alleruytsterste middel van excommunicatie gebruyckt werdt, sulcks sal alles van den Over-Kerckenraedt geordonneert en gereguleert worden, met notificatie aan de hooge Overigheyt, sonder echter de executie daer door te suspenderen.

X.

Om alle het voorgenoemde met effect uyt te voeren, mag de Over-Kerckenraedt oock de middelen van dwangh en executie gebruycken, gelijk als het selve allen en yegelijcken hoogh Graeffelijcke Amptenaren, Bedienden, hooge en lage in de Fundatie bevolen werdt. Maer om van die macht geen misbruyck te maken, ende om in het Kercken-wesen alles met bescheydenheit te bestieren, en niet te domineren, sullen de Over-Kerckenraden in gewichtige saken het advis van het Classis hebben te vragen, oock het advis van een Gereformeerde Universiteyt inhalen.

XI.

Het Klooster tot Schuttorp, met de Kloosterkercke en de verdere annexe Gebouwen, sullen aen de Gereformeerde wederom werden ingeruymt tot den Gereformeerden Godtsdienst en andere gebruyken, ende in specie het tweede Pastoriehuys aldaer, voor den gedeposideerden Prædikant, als mede het tweede Pastoriehuys tot Benthem voor den tweden Pastor, mitsgaders alle canones, pachten, intraden, welke de prædikanten, kercken, armen, schoolmeesters, kosteren en organisten uyt de domeynen van sijne excellentie ende anders competeren; item huysen, schoulen, welke de Gereformeerde anno 1624. hebben beseten, en het gautschelijcke Geestelijcke Register, soo als het anno 1624. ende onder de regeringe van de Heer Graef ARNOLD JOOST is geweest, waar in sijn Excellentie oock aenneemt te betalen de posten, die sijn Heer Oom ofte des selfs voor-vaderen daer in schuldig zijn, mitsgaders alle het geene wat sy tot verbeteringe van pastoryen, kercken en schoulen, gefundeert, gegeven en gelegateert hebben, mits dat de agterstallen niet meer geëyscht werden.

XII.

Daarenboven sal richtig betaelt werden aen het Gymnasium van Steen-

fort een capitael van vijf hondert rijksdaelders, sonder de interessen, die tot hier toe zijn verlopen.

XIII.

Noch neemt sijn Excellentie aen te betalen het gerechte derde part van twee duysent agt hondert negen rijksdaelders, door de Heer Graef ARNOLD van de Kercke tot Steenfort opgenomen, belovende daer nevens sijn uytterste best te doen dat de twee andere derde-parten van de hoogh-Graeffelijcke huysen Teckelenburgh en Steenfort mede voldaan werden.

XIV.

Wat na dese herstellinge van de geestelijcke goederen mogte overschieten sal van de voorschreve Over-Kerckenraedt tot verbeteringe van sommige Prædikanten ende Schoolmeesteren geringe tractementen werden aengewent, als mede tot onderhoudinge van hare nagelatene weduwen en wesen, tot het twintigste jaer hares ouderdoms; ofte oock tot stichtinge van nieuwe Kercken en Scholen, daer het de eere Godts en dienst van de ingezetenen vereyacht, echter alles met kennisse van de hooge Landts Overigheyt. Specialijk sal te Wilsum wederom een Pastor, en te Velthuysen een tweede Pastor werden aengesteld, elck op een tractement van drie hondert guldens, met name de candidatus *Scrader* tot Prædikant van Wilsum, en de candidatus *Hulsken* als tweede Prædikant tot Velthuysen; en yeder Prædikants weduwe in de Graefschap Benthem en Steenfort sal na desen een pensioen van twintig rijksdaelders jaerlijks werden toegelegt uyt den overschot der geestelijcke goederen, het welcke in de eerste plaetse sal werden voorgenomen ende afgedaen, eer dat de voornoemde overschot der geestelijcke goederen tot yetwes anders geëmployeert werde.

XV.

Wat den Roomsch-Catholijken Godtsdienst betreft, sal de selve alleen werden geëxerceert op dese navolgende plaetsen, te weten op het Slet tot Benthem; en in de Kerke door de Roomsche Catholijken aldaer gebouwt; en op het huys te Altena tot Schuttorp; op het Huys te Brantlegt tot Brantlegt, op de Borg tot Noorthorn; op het Ampt-huys tot Nienhuys; ende in het dorp Emmelenkamp, tot die tijdt, dat over dit verschil anders sal zijn geconvenieert, of dat het selve in het Roomsche Rijk sal zijn gededideert, sulende oock geen ander processie in de Graefschap, als die op St. J. dag te Benthem gecelebreert werden.

XVI.

Indien yetwes in dit contract niet mogte zijn uitgedrukt en gestipuleert, sal na het Instrument van de Westphaelsche vrede in den jare 1648. gereguleert en onderhouden werden.

ARNOLD
MAURITS
WILLEM
sich verlegen vinden-
de, dewijle conform
deselve een ongenegen
of gepassioneerde
Landstandt de goede
intentie van alle de
andere soude kunnen
betten, en hem alsoo
van de subsidien frustreren,
is te vreden dat noyt by
meerder-
heit van stemmen
over de subsidien
sal worden geconclu-
deert, het zijdan wan-
neer sijne Majesteyt,
of desselfs Succes-
seurs in de Goederen
van Ben-
them daer in consen-
teren.
Nota:
Siet de na-
men en het
getal deser
Personen
in het De-
claratoir
ende Uyt-
sprake van
sijne Ma-
jesteyt.

I.

Ten reguarde van de Politicque Grieven neemt zijn Excellentie den Heere Grave ARNOLD MAURITS WILLEM aen, alle Immuniteyten, Privilegien, Voorrechten, door sijne Heeren Voorsaten aen de Stenden, Steden, Dorpen en Vlecken, Boerschappen en particuliere Ingezetenen verleent, ofte van haer van oudts beseten, te confirmeren, en de selve niet te verminderen, nemaer na verdiensten te vermeerderen, specialijk de voorgaende Landdags-Recessen en die daer op gegronde Concordaten, door wijlen Heere Grave ERNST WILLEM met de Stenden gemaeckt, heyliglijk te onderhouden.

II.

In vrijwillige consenten, hoedanig de subsidien zijn, ende de selve na desen altoos daer voor sullen gereputeert werden, sal de overstemminge of *majora vota* by de Stenden geen plaets hebben, en de voornoemde subsidien uyt krachte van pluraliteyt van stemmen niet mogen geëyscht werden; (*) sullende de Gecommitteerden van sijne Majesteyt van Groot Brittagne tot de Benthemsche Landtdagen de voorschreve subsidien na tijds gelegentheyd sich laten gecommandeert zijn.

III.

Sijne Excellentie neemt aen alle deugdelijcke schulden (waar over met de crediteuren noch niet geaccordeert en geconvenieert mogte hebben) van sijne Heeren Voorsaten, ende in specie van wijlen Heere Grave ERNST WILLEM gemaeckt, te betalen, voor soo verre na recht en justitie daar toe gehouden is, ten welcken eynde Arbiters sullen genomineert werden, twee door zijn Excellentie, met name
ende twee aen de zyde der Crediteuren, met name

om in de tijt van een of twee jaren dese saek te vuideren en uytvondig te maken, soo als na rechten behoort, na welckers uytsprike en vonnis zijn Excellentie sal gehouden zijn de schulden te betalen.

IV.

De Gereformeerde onderdanen sullen van geene ampten ofte eeren werden trytgesloet, maer tot de Landts-deputatie, Drost-ampten, Hof- en Neder-gerichten, item Rentmeesterien, Landts en particuliere Ontfangers plaetsen, en alle andere charges en bedieningen na verdiensten worden angestellt, en den uytheemschen voorgetrocken, besouderlijk na het overlijden van een der Adelijcke Assessoren sal het Hof-gericht wederom op den ouden voet gestelt werden, en bestaen in drie personen, te weten, in een Hof-richter, een Adelijcke, en een geleert Assessor; voorts soo wel na een Catholijcke Hof-richter, als na een Catholijcke Assessor altoos een Gereformeerde, en

vice versa succederen. Tegenwoordigh sal het selve bekleedt en bedient werden van de Heer Cancelier RICCIUS als Hof-richter, Heere VAN ETZBAG tot Langen, Heere VAN HEUVEL tot Ravenshorst, en Doctor WIEDENBRUGGE als Assessoren, genietende de tractementen daer toe geradiceert. Ende by aldien een Gereformeerde Landts-heer aen de regeringe nu ofte daer na mogte komen, sullen de Catholijcken den effect en alternative in desen articul vermeldt insgelijcks hebben te genieten.

V.

De Conventie tusschen wijlen den Heere Grave ERNST WILLEM ende den Heere ADOLF HENDRICK van Raesvelt in de jaren 1651. en 1680. ingegaen, van sijne Keyserlijcke Majesteyt allergenadigst geconfirmeert, sal in alle sijne poincten en clausulen werden geapprobeert, en tot nakominge van dien wederzydts ingezetenen werden verplichtet.

VI.

Voorts werdt geaccordeert een eeuwige amnestie en vergetenheyt van het gepasseerde van weerkanten, uyt welcke niemandt, onder wat prætext en voorwendtsel het oock soude mogen zijn, sal werden uytgesloten, en de speciale amnestie sal aen die het begeren in het bysonder werden gegeven, sullende de proceduren tegens den Landt Ontfanger voor desen geïnstituert mede gecasseert blijven, en noyt uyt eenigen hoofde geresusciteert werden.

VII.

Eyndelijck versekert sijne Excellentie alle proceduren tegens de gesamentlijcke Stenden der Graefschap Benthem, by den Rijcks - Hof - raedt tot Weenen, als mede de Keyserlycke Commissie van sijne Chur - Furstelijcke Doorluchtigheyt van de Paltz terstondt te doen staken.

VIII.

Alle het geene de Heeren Stenden, ofte der selver Gedeputeerden, sendert de verdeelinghe der over- en neder-Graefschap Benthem hebben moeten aen de Landts - Ontfanger ordonneren, tekenen ende resolveren, sal sonder eenige contradictie geapprobeert, voor goet gekeurt en in rekeninge gevalideert werden.

Eyndelijck versoeken de ondergeschreve Graven sijne Keyserlijcke Majesteyt, haren aldergenadigsten Heere, mitsgaders sijne Koninglijcke Majesteyt van Groot Brittagne, voorts haer Hoogh Mog. de Heeren Staten Generael, en alle Cheur - Fursten des Roomschen Rijcks dit Compromis en Declaratoir daer op volgende te guaranderen.

Aldus gedaen, geaccordeert, belooft en gecompromitteert in 's Gravenhage op huyden den een en dertigsten October, ende by ons onderschreve geteekent op den eersten November beyde deses jaars 1701. en met onse

aengeboorne Cachetten bekrachtigt. Was getekent, *A. M. W. Graef zu Bentheim*. Hebbende in margine des selfs cachet gedrukt in roodt lack.

(2 .)

Syne Majesteyt van Groot Britannien, &c. aengenomen hebbende, conform 't voorenstaende Compromis, de uytspake te doen, heeft de adimpletie van het so genaemde Byleveltsche contract begroot, gelijk het selve begroot werdt by desen op een somme van 60000. Rijksd., by Grave **ARNOLD MAURITS WILLEM** aen Grave **ERNST** en **STATIUS PHILIP** uyt te keeren, boven de Graefschap Steynfurt, Alpen en Havickerweert, neffens sekere rente van duysent Rijksd. jaerlijks, of 20000 Rijksdaelders capitael, op de steenkuylen gehypothequeert, en al 't geene gemelde Graven **ERNST** en **STATIUS PHILIP** uyt krachte van het meergemelde Byleveltsche contract reeds actueeljk possideren, mitsgaders boven het geene geduyrende de sequestratie by de Graven **ERNST** en **STATIUS PHILIP** uyt het Neder-Graefschap van Bentheim is getrocken, van welke voorsz. capitalen van sestig duysent en twintig duysent, ende sulcks te samen tachtigh duysent Rijksdaelders Hollandts geldt, Graef **ARNOLD MAURITZ WILLEM** sal mogen volstaen met jaerlijks t' elkens op den verschijndag præcis aen de Graven **ERNST** en **STATIUS PHILIP** te betalen den interest tegen vijf per cento, geduyrende de eerste tien jaren, aenvang nemende met dato deses, ofte wel binnen den voorschreven tijdt het selve capitael af te lossen, so hy sulks mogt komen goedt te vinden, na expiratie van welke tien jaren Graef **ARNOLD MAURITZ WILLEM** geobligeert sal zijn, tot vermaninge van de Graven **ERNST** en **STATIUS PHILIP** het voorschreve geheele capitael van tachtigh duysent Rijksdaelders Hollandts met de verloopene interessen van dien af te lossen en te voldoen; ende dat daer door alle differenten, wegens de adimpletie van het Byleveltsche contract gemoveert, sullen af, doodt en te niet zijn; gelijk mede daer door geperimcert sal wesen de wederzydtsche prætensie van de gemelde Heeren Graven, nopende de pachten ende renten van de Toornsche goederen tot dato deses verschenen, mitsgaders de rente van het bovengemelde capitael van twintigh duysent Rijksdaelders, op de steenkuylen staende, mede tot dato deses verschenen; alles voorbehoudens aen de Graven **ERNST** en **STATIUS PHILIP** haer hier voor gereserveert recht, om ten petitoire in rechten te mogen sustineren de nulliteyt van het voorschreve Byleveltsche contract; ende by aldien deselve daer inne mochten komen te triumpheren, ende de voornoemde tachtig duysent Rijksdaelders Hollandts aen de voornoemde Graven **ERNST** en **STATIUS PHILIP** mogten voldaan en betaelt zijn, sullen sy kunnen volstaen met het restitueren van de voornoemde tachtig duysent Rijksdaelders Hollandts sonder interessen.

Voorts neemt syne Majesteyt genoeggen in het reguleren van de *gravamina Ecclesiastica* en *Politica*, soo als hier vooren is geseget, specialijck met de explicatie van den tweeden articul onder de *gravamina politica*, sonder daer mede de andere Landt-standen in haer recht te præjudiceren. Ende soo ras Grave ARNOLD MAURITS WILLEM wegens de bovenstaende somme van tachtig duysent Rijcksaelders Hollandts, verseeckering ten genoeggen van sijne Majesteyt sal hebben gedaen aen de Graven ERNST en STATIUS PHILIP, ordonneert Sijne Majesteyt hier mede die van sijnen Rade en Reeckeninge Grave ARNOLD MAURITS WILLEM met Nyenhuys en sijn toebehoren te investieren, en so ras de *gravamina Ecclesiastica* en *Politica* zijn geremedieert, de gesequestreerde Neder-Graefschap ten behoeve van Grave ARNOLD MAURITZ WILLEM wederom in te ruymen. Voorts sal den Rentmeester Goddaeus gehouden zijn binnen den tijdt van veertien dagen, voor commissarissen van onsen Raede te doen behoortijcke reekeninge, bewijs en reliqua wegens sijne administratie, van de revenues der Neder-Graefschap Benthem, zedert den tijdt der sequestatie, te weten, van den sesden October 1696., tot dato deses; en al het geene hij boven de penningen aen de respectieve Heeren Graven van Benthem inmiddels uytgetelt, bevonden sal werden in cassa te hebben, als mede de onbetaelde restanten sal hij aenstonts demanueren en over tellen aen den Heere van Ripperda tot Weldam, en den Rentmeester Pontanus, om daer mede, so verre het strecken kan, de deugdelijcke en meest krijtende schulden te betalen, dewelcke daer toe geauthoriseert werden by deses; sullende ook Graef ARNOLD MAURITS WILLEM gehouden blijven de Graven ERNST en STATIUS PHILIP af te houden en te indemneren van alle de deugdelijcke onbetaelde schulden harer Voorvaderen, ende in specie van Graef ERNST WILLEM op Benthem specialijk gevestigd; gelijk mede van het capitael daer de Graefschap Steenfort en de Gravinne van Oxenstern voor verpant is, blijvende buyten dese gespecificeerde posten de beyde Graefschappen Benthem en Steynfort, met haer dependentien, tot yeders profijte en laste.

Tot Leden van den Over-Kercken-raedt zijn aengesteld de Heer *Ripperda*, Heere tot Weldam, &c. en den *Rentmeester Pontanus*; onse gecommiteerdens ten Landdage, en tot de Benthemsche affaires; *De Heere Willem van Etzbag tot Langen*, en neffens haer *D. Mettercamp Senior, Prædicant tot Nieuwenhuis*, en *D. Frantzen, Prædicant tot Schullorp*; de Licenciaet *Frederick Silvester Danckelman*, tot Geestelijcke Rentmeester, en Doctor *Wydenbrugge* tot Actuaris van den Over-Kerckenraet. Tot Arbiters nomine creditorum zijn verkoren *Doctor Hiasen, Borgemeester tot Wesel, Doctor Meyer, Borgemeester tot Osnabrugge, Doctor J. Fockingh* en *Doctor Wolter ten Brink, beyde Advocaten tot Deventer* alternative, te weten telkens een Duytsch met een Hollandtsch Advocaet, om so veel te korter de saken te können termineren, uytelijck binnen den tijt van een jaer. Dese sullen alle schulden examineren, en liquideren, voorts ter præsentie van onse Gecommitteerdens ten Landdage,

alvoorens tot den dienst te treden, eenen werckelijken eed præsteren, om alle saecken na rechten, en sonder aensien van personen, binnen 's jaers, sonder eenigh verder appel te termineren; daer nevens gemelde Heere Graef ARNOLD MAURITS WILLEM mede gehouden zijn binnen een maent te declareren, of den selven sal goetvinden te kiezen vier Doctoren, die de voorschreve saecken met die boven-genoemde vier alternative doen, of twee die gestadigh blijven sullen, welke Gecommitteerden alvoorens eenige decisie of uytspreecke te doen, met alle vlijt eerst sullen trachten de partyen tot een accoord te brengen, daer toe niet konnende geraecken, sullen deselve met de definitive voortvaren, en het Gewijsde sal hy Graef ARNOLD MAURITS WILLEM promptelĳck voldoen, en sal de conventie-plaets tot dit examen en liquidatie Schuttrup zijn.

Sijne Majesteit reserveert aen hem d'interpretatie van dese uytspreecke in alle sijne pointen en clausulen, soo daer over eenige differenten mochten komen te ontstaen.

Ende op dat dese uytspreecke volkomen en stiptelĳck nagekomen werde, soo belooft Sijne Majesteit mits desen het selve te sullen guaranderen, en in cas van contraventie daer toe des noods, aende gelēdeerde party de stercke hand te bieden. Aldus gedaen, en by onse arbitrale uytspreecke gedecideert in 's Gravenhage den elfden November seventien hondert een, in het dertiende jaer onser regeringe.

- Accordeert met het Register, ter Griffie van Sijne Koninghlijke Majesteit van Groot Brittagne glorieuser memorie berustende.

Onderstondt,
 In kennisse van my,
 Was geteockent,
W. v. Schuylenburgh.

№ IV.

G U A R A N T I E

van sijne K. M. in Pruissen.

WIR FRIDERICH von Gottes genaden König in Pruissen &c. thun kund und fügen hiermit zu wissen. Demnach zeit einigen iharen swischen denen Grafen von Bentheim, wegen der Grafschaft Bentheim und Steinfart gewisse irungen entstanden, solche streitigkeiten auch theils durch einen swischen beiden theilen darüber errichteten vergleich, theils durch des letzt verstorbenen

König van Grosz Brittanien Majestät auf vor her beliebtes compromis darüber gethanen ausspruchs erörtert und abgethan worden, welcher vergleich compromis und ausspruch von wordt zu wordt lautet wie folget:

Inseratur vergelyk en compromissoriale uitspraak van sijne Britannische Majesteit, N° III.

Dasz wir auf Ihr Hoog Mogende der Herren General Staten der vereinigten Niederlande dörch dero an unseren Hofe subsistirenden Envoyé extraordinaire den F. H. von Lintelo deshalb bey uns geschehene vorstellung, die guarantie des obinserirten vergleichs und Königlichen Englischen ausspruchs über uns genommen haben, thun auch solches und versprechen hiemit und in kraft dieses bester und beständigster mässen, dasz wir über solchen Benthemischen vergleich und ausspruch in allen dessen puncten und articulen feste halten, auch dasz beiderseits interessenten den in allen stükken genau und unverbrüchlich nachkommen, beforderen. Auf den fal aber davon yemanden darwieder gehandelt würde, mit und als denen übrigen Puissancen, die sich zu solcher guarantie ebenfals verbunden haben, den dadurch lädirten theil die starke hand bieten, und dasz solcher ihm angethaner unfug cum omni causa redressiret und abgestellet werde, uns bemühen wöllen, iedoch uns an unsern überall habenden regten ohne schaden. Des zu uhrkund geben in unserer Residentz zu Cola an der Spreu den 12. Juli 1704. in vierten ihar unserer Königlichen Regierung.

Was getekent,

Concordat cum Actis Archivi Regis Borussi, die 28. Jan. 1707. J. Chuner, K. P. Rhat und Archivarius, hebbende in margine het Koninglijke zegel in root was.

G U A R A N T I E

van de Hoogmogende Heeren Staten Generaal.

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den genen die desen tegenwoordigen sullen sien. Salut. Also voor eenigen tijd tusschen de Graven van Bentem verscheidene differenten, twisten en onlusten sijn ontstaen geweest over de Graefschappen van Benthem ende Steinfurt, om welke weg te neemen tusschen de geinteresseerde partyen een vergelyk en compromis is angegaen geweest, by het welke de verschillen sijn gecompromitteert an de uitsprake van sijne Majesteit den Konink van Groot Brittanien, doen maels regeerende, daarop de uitsprake gevolgt is in dier voegen, als het

voorschreeve vergelyk en compromis en de voorschreve uitsprake hier na volgen geinsereert:

Inseratur vergelyk en compromissoriale uitspraak van syns Brittanische Majesteit, N° III.

En also wy versogt syn het voorschreve vergelyk en de voorschreve uitsprake door onse garantie te bekragtigen: So is 't, dat wij het een en het ander geexamineert en overwogen hebbende, en oordelende de rust en eenigheid tusschen de Graefflyke Huysen van Benthem daar door te zullen werden bevordert, als mede dat sulx strekkende is, ten goede van de Graefschappen van Benthem en Steenfurt, en van de goede ingesetenen van dien, goedgevonden hebben, op het voorschreve vergelyk en de voorschreve uitsprake, sodaenig als hier vooren syn geinsereert, onse garantie te verleenen: Belovende dienvolgens hiermede, kragtelyk de hand daer aen te sullen houden, dat het voorschreve vergelyk, en uitspraak, in het geheel, en yeder articul in het bysonder naer behoren sullen werden naergekomen, achtervolgt, en geëxecuteert; en ingevalle tegens alle verwachtinge iemand van de geïnteresseerde daer van mogte komen in gebreke te blyven, ofte daer van quam af te gaen, dat wy in sodanige gevalle onse hulpe, en des noods de sterke hand sullen bieden aen die geene van de partyen, die gelaedeert soude mogen wesen, om het voorschreve vergelyk en uitsprake, in allen deele syn effect te doen hebben. Aldus gedaen onder het cachet van den Staet, de paraphure van den Heer Præsiderende in onse vergaderinge en de signature van onsen Griffier op den 12. Februarij duysent seven hondert en seven.

Onder stond,

E. V. Ittersum, Vt.

Ter Ordinatie van de Hoogmoogende
Heeren Staten Generaal,

J. Fagel.

En was in margine gedrukt het Cachet van Hoogmoogende Heeren Staten Generaal in roode wasse.

E I N D E

~~—~~

TWEEDE AANHANGSEL.

INHOUD:

1. De 12 Artikelen van 1613 in het Nederduitsch.
2. Verordnung, die Wiederherstellung des reformirten Oberkirchenraths in der Grafschaft Bentheim betreffend.

N^o I.

ARTIKELN,

bij de kerkelijke visitatie in het graafschap Bentheim in het jaar 1613, in de maand Maart, aan de predikanten voorgesteld, en in de plechtige en buitengewone vergadering op het slot te Bentheim in het jaar 1617, in de maand April, op nieuw aangenomen en goedgekeurd.

VRAAGSTUKKEN.

1. Over de éénheid van het goddelijke wezen.

Geloofst gij, dat het goddelijke wezen éénig en onverdeeld, of dat Jehova, onze God, slechts één is in getal?

2. Over de drieénheid der Personen.

Geloofst gij, dat er in de éénheid des goddelijken wezens of der Godheid drie onderscheidene, gelijke, in wezen dezelfde personen zijn: Vader, Zoon en Heil. Geest?

3. Over den persoon van Jezus Christus.

Geloofst gij, dat Jezus Christus in één en denzelfden persoon waarachtig God is, van eeuwigheid op onuitsprekelijke wijze van den Vader gegeneerd, en waarachtig mensch, in den tijd uit de maagd Maria zonder zonde geboren?

4. Over het ambt van Christus in 't algemeen.

Geloofst gij, dat Jezus Christus ons van God gegeven en verordend is tot Profeet, Priester en Koning?

5. In het bijzonder over het profetische ambt van Christus.

Geloofst gij, dat Christus als Profeet ons de zaligheid en den weg tot dezelve verkondigd heeft, en dus bij wijze van Getuige en Gezant onze Middelaar is?

6. Over het priesterlijke ambt.

Geloofst gij, dat Christus als Priester niet slechts hier op aarde voor ons voorspraak gedaan heeft, en nog in de hemelen doet bij den Vader, maar ook door zijn lijden en sterven als door den volkomensten losprijs ons van de zonden en den eeuwigen dood vrijgemaakt heeft, en derhalve ook hierdoor bij wijze van voorspraak en verlossing onze Middelaar is?

7. Over het koninklijke ambt.

Geloofst gij, dat Jezus Christus de genade, door zijn lijden verworven en bereid, aan de opregt geloovigen en boetvaardigen door den Geest, het Woord en de Sacramenten krachtig toeigent, en hen in dezelfde genade voortdurend bewaart, en dus eindelijk bij wijze van toeeigening en bewaring onze Middelaar is?

8. Over de kracht van Christus verdienst.

Geloofst gij, dat er buiten Christus geen heil verkregen noch behouden wordt, en dat daarom de Vaders onder het Oude Verbond niet minder door het geloof in den Christus, die toen nog moest komen, geregtvaardigd en gezaligd zijn geworden, dan wij onder het Nieuwe Verbond door het geloof in den nu geopenbaarden Christus geregtvaardigd en zalig gemaakt worden?

9. Over den kinderdoop.

Geloofst gij, dat de kinderen even zoo wel als de volwassenen tot het genadeverbond van God behooren, en hun derhalve het teeken en zegel des verbonds, namelijk de doop, niet mag onthouden worden?

10. Over de verkiezing.

Geloofst gij, dat God vóór de grondlegging der wereld in Christus Jezus ons uitverkoren en tot aanneming der kinderen verordend heeft, naar het welbehagen van zijnen wil, tot prijs van zijne heerlijke genade, en daartoe, dat wij heilig en onberispelijk voor Hem zouden wandelen in de liefde?

11. Over de behoudenis.

Geloofst gij, dat God wil, dat alle geloovigen en boetvaardigen behouden worden: dat Hij de ongeloovigen en onboetvaardigen daarentegen, die in goddeloosheid en ongeloovigheid hardnekkig tot aan hun einde volharden, zekerlijk tot de eeuwige verdoemenis veroordeelen zal?

12. Over de genademiddelen.

Geloofst gij, dat bij de genademiddelen begin, midden en einde geheel en al Gode moet worden toegeschreven, en geenszins aan mensche-lijke krachten en werken en derzelver verdiensten noch voor het geheel noch ten deele kan toegekend worden, alhoewel, waar God werkzaam is tot hun heil, de vromen en geloovigen door Gods genade medewerken?

N° II.

VERORDNUNG,

die Wiederherstellung des reformirten Oberkirchenraths
in der Grafschaft Bentheim betreffend.

GEORG, Prinz-Regent etc. Nachdem wiederholt darauf angetragen worden ist, daß der im Jahre 1613 gestiftete, im Jahre 1701 erneuerte und unter der französischen Occupation aufgehobene Oberkirchenrath oder

das Ober-Consistorium der evangelisch-reformirten Unterthanen in der Grafschaft Bentheim wieder hergestellt werden möge und Wir nach angestellter Untersuchung jene Wiederherstellung, unter zweckmäßigen Beschränkungen und Verbesserungen zum Besten des evangelischen Kirchen-, Schul- und Armen-Wesens, für angemessen gefunden haben: so verordnen Wir hierüber Folgendes:

§. 1. Der Oberkirchenrath oder das reformirte Ober-Consistorium in der Grafschaft Bentheim wird hiemit wieder hergestellt und soll hinführo aus einem Director, einem geistlichen und einem weltlichen Oberkirchenrath bestehen. Auch wird dem Collegio ein Actuar zugegeben und außerdem ein Rentmeister zur gehörigen Verwaltung der reformirten geistlichen Güter angeordnet.

Die Mitglieder des Collegii müssen der evangelisch-reformirten Religion zugethan sein.

§. 2. Wenn eines der drei Mitglieder abgeht: so hat das Collegium dieses der vorgesetzten K. Regierung anzuzeigen. Letztere wird alsdann einen oder mehrere fähige Candidaten in Vorschlag bringen und steht nur Uns, ohne übrigens an jenen Vorschlag gebunden zu sein, die Ernennung eines neuen Mitgliedes zu.

§. 3. Der Oberkirchenrath soll sich wenigstens einmal im Monate und bei dringenden Fällen so bald und so oft, als es nöthig ist, in der Stadt Nordhorn zur Wahrnehmung der ihm durch die bestehenden Kirchengesetze bereits aufgetragenen oder demselben noch aufzutragenden Geschäfte versammeln.

§. 4. Der Actuar, der zugleich die Aufsicht über die Registratur hat und die Expeditionen des Collegii besorgt, führt bei den Sitzungen das Protocoll. Ist die Stelle eines Actuars erledigt: so wird zu derselben von der K. Regierung, in Gemeinschaft mit dem Oberkirchenrath, ein fähiges Subject in Vorschlag gebracht und von Unserm Ministerio ernannt.

§. 5. Der Oberkirchenrath hat dahin zu sehen, daß die erledigten Prediger-, Schul-, Küster- und Organisten-Stellen schleunig und gut wieder besetzt werden. Die wieder anzuordnende Person ist daher durch den Oberkirchenrath, in Gemeinschaft mit den Mitgliedern des Orts-Nieder-Consistorii, durch Mehrheit der Stimmen zu erwählen und wenn zwei Candidaten gleiche Stimmen erhalten: so sind sie beide der vorgesetzten Behörde zur Auswahl zu präsentiren. Darauf sollen die niederen Kirchendiener vom Oberkirchenrath allein, die erwählten Prediger aber von dem-

selben mit Zuziehung von zwei Deputirten der Classis, oder, wenn es gewünscht wird, von der ganzen Classis examinirt werden, und, wenn der Erwählte fähig befunden wird, der vorgesetzten Obrigkeit präsentirt werden.

Die Ernennung eines Predigers geschieht bis auf weitere Verfügung entweder von Uns unmittelbar, oder in Unserem Namen von Unserm Ministerio und gelangt die Präsentation durch die Regierung dahin. Die Ernennung eines Schullehrers, Küsters oder Organisten erfolgt von der Regierung.

Nach der Ernennung eines Predigers soll derselbe von dem geistlichen Mitgliede des Oberkirchenraths auf Kosten der Gemeinde ordinirt und installirt werden.

Die Schullehrer, Küster und Organisten werden von dem Ortspfar-
rer in ihr Amt eingesetzt.

§. 6. Wenigstens einmal im Jahre soll der Oberkirchenrath oder ein Mitglied desselben die classicale Versammlung, die Nieder-Consistorien und die Gemeinden besuchen und mit Sorgfalt das Kirchen-, Schul- und Armen-Wesen in der Gemeinde untersuchen.

Auf die Verbesserung entdeckter Mängel ist sofort Bedacht zu nehmen.

Bei hinlänglich begründeten Veranlassungen ist der Oberkirchenrath berechtigt, sämmtliche höhere und niedere Kirchendiener zu suspendiren. Diese Suspension ist aber sofort binnen 24 Stunden der Regierung gründlich anzuzeigen.

Die Absetzung eines Predigers kann nur unmittelbar von Uns oder in Unserem Namen von Unserem Ministerio nach vorgängig von dem Oberkirchenrath angestellter genauer Untersuchung und von demselben durch den Weg der Regierung erstattetem Berichte erfolgen.

Die Absetzung eines sonstigen Kirchendieners wird von der Regierung nach erstattetem Gutachten des Oberkirchenraths erkannt.

§. 7. Der Oberkirchenrath hat die Aufsicht über alle reformirte geistliche Güter und darauf zu achten, daß nichts davon ohne einen in den Rechten gebilligten Grund und ohne Unseres Ministerii Genehmigung veräußert, noch zu irgend einem anderen Gebrauch als zum Nutzen des evangelischen Kirchen-, Schul- und Armenwesens verwandt werde. Auch ist der Oberkirchenrath nicht befugt, das Kirchenvermögen ohne Einwilligung des Ministerii mit fortdauernden jährlichen Ausgaben zu belasten.

Der Rentmeister der reformirten geistlichen Güter und alle unter der Aufsicht des Oberkirchenraths stehende Armen- und Kirchen-Pro-

visoren reformirter Gemeinden müssen einmal im Jahre vor demselben Rechnung ablegen.

Der geistliche Rentmeister wird in der Folge von der Regierung in Gemeinschaft mit dem Oberkirchenrath vorgeschlagen und vom Ministerio ernannt.

§. 8. Da in der Grafschaft Bentheim für jetat gar keine privilegirte Gerichtsstände Statt finden, so behalten noch zur Zeit sämtliche Prediger und andere Kirchendiener, so wie auch die Mitglieder des Oberkirchenraths selbst, in allen bürgerlichen Rechtssachen und in Ansehung aller gemeinen Vergehen und Verbrechen ihren Gerichtsstand, gleich allen andern Einwohnern der Grafschaft, bei dem provisorischen Tribunal erster Instanz. Eben dahin gehören auch alle wahren Rechtsstreitigkeiten über das Kirchenvermögen und über die kirchlichen Gerechtsame.

Zur Competenz des Oberkirchenraths gehören dagegen:

1) alle Kirchen-, Schul- und Armensachen, die keine wahre Justizsachen sind, wie z. B. Beschwerden über eingerissene Mißbräuche, Klagen der Gemeinden über ihre Prediger, die Handhabung der Kirchenzucht, Streitigkeiten zwischen den Mitgliedern der niedern Consistorien über ihre Amtsgerechtsame und Pflichten, und vorzüglich auch alle Vergehen, welche sich Prediger, Schullehrer und andere Kirchendiener in Angelegenheiten ihres Amtes zu Schulden kommen lassen möchten, insofern nicht etwa ein so schweres Verbrechen in Frage steht, dafs, ausser der Absetzung, noch eine peinliche Strafe eintritt, in welchem Falle der Oberkirchenrath die Untersuchung nur einleitet und sodann zur Instruirung des förmlichen Criminal-Processes an das provisorische Tribunal erster Instanz abgibt.

In diesen zur Competenz des Oberkirchenraths gehörenden Sachen findet weder ein förmliches processualisches Verfahren, noch auch eine Revision oder Appellation an höhere Gerichte, sondern nur eine Beschwerde bei der vorgesetzten Regierung und demnächst bei Unserem Cabinets-Ministerio statt.

Sollte, wider Verhoffen, ein Mitglied des Oberkirchenraths sich ein Vergehen in Amtssachen zu Schulden kommen lassen: so gebühret die Cognition darüber der vorgesetzten Regierung, welche darüber an Unser Cabinets-Ministerium zu berichten und dessen Entscheidung einzuholen hat.

2) Alle Ehesachen der evangelischen sowohl reformirten als lutherischen Einwohner der Grafschaft. Bei diesen gehören auch die darüber

entstehenden Prozesse an den Oberkirchenrath und kann von dessen Erkenntnissen an Unser Ober-Appellationsgericht zu Celle appellirt, oder auch statt der Appellation das Rechtsmittel der Revision und Actenversendung gebraucht werden.

Was übrigens die Ertheilung von Dispensationen in Ehesachen und andern Angelegenheiten betrifft: so wollen Wir dem Oberkirchenrath hierin dieselben Befugnisse einräumen, welche Unserem Consistorio zu Hannover zustehen.

§. 9. Sollte sich der Fall ereignen, daß gegen einige Aergerniß gebende Mitglieder der Gemeinde, nach vergeblich gebliebenen Ermahnungen und Verweisen des Predigers und des Orts-Consistorii, strenge Maalsregeln ergriffen werden müßten, so hat zwar der Oberkirchenrath die angemessene Verfügung zu treffen, diese jedoch vor deren Ausführung der Regierung zur Bestätigung vorzulegen. Letztere hat darüber in wichtigen oder zweifelhaften Fällen an Unser Ministerium zu berichten.

§. 10. Damit alles dieses mit Nachdruck ausgeführt werden könne: so ist der Oberkirchenrath berechtigt, sich der gesetzlichen Zwangs- und Executionsmittel zu bedienen; übrigens aber zugleich, damit in allen kirchlichen Angelegenheiten mit Sorgfalt zu Werke gegangen werde, verpflichtet, in wichtigen Angelegenheiten, nach Beschaffenheit derselben, entweder das Gutachten der Classis einzuholen oder an die vorgesetzte Regierung zu berichten.

§. 11. Die Bentheimsche Kirchenordnung vom Jahr 1708 soll einer sorgfältigen Revision unterworfen werden, und werden die ersten zehn Paragraphen der compromissalischen Entscheidung oder des sogenannten *laudi regii* vom 11ten November 1704 hiemit gänzlich aufgehoben.

Gegenwärtige Verordnung soll in die erste Abtheilung der Gesetzsammlung aufgenommen werden.

Hannover, den 16ten September 1818.

Kr. Sr. K. H. des Prinzen Regenten Special-Befehls.

Decken.

Bremer.

Arnswaldt.

Buch.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Acme
Bookbinding Co., Inc.
100 Cambridge St.
Charlestown, MA 02129

DD402.K4 1992
Karten-ordre für Gesellschaft Boston.
Andover-Harvard 60000577

3 2044 077 910 040

